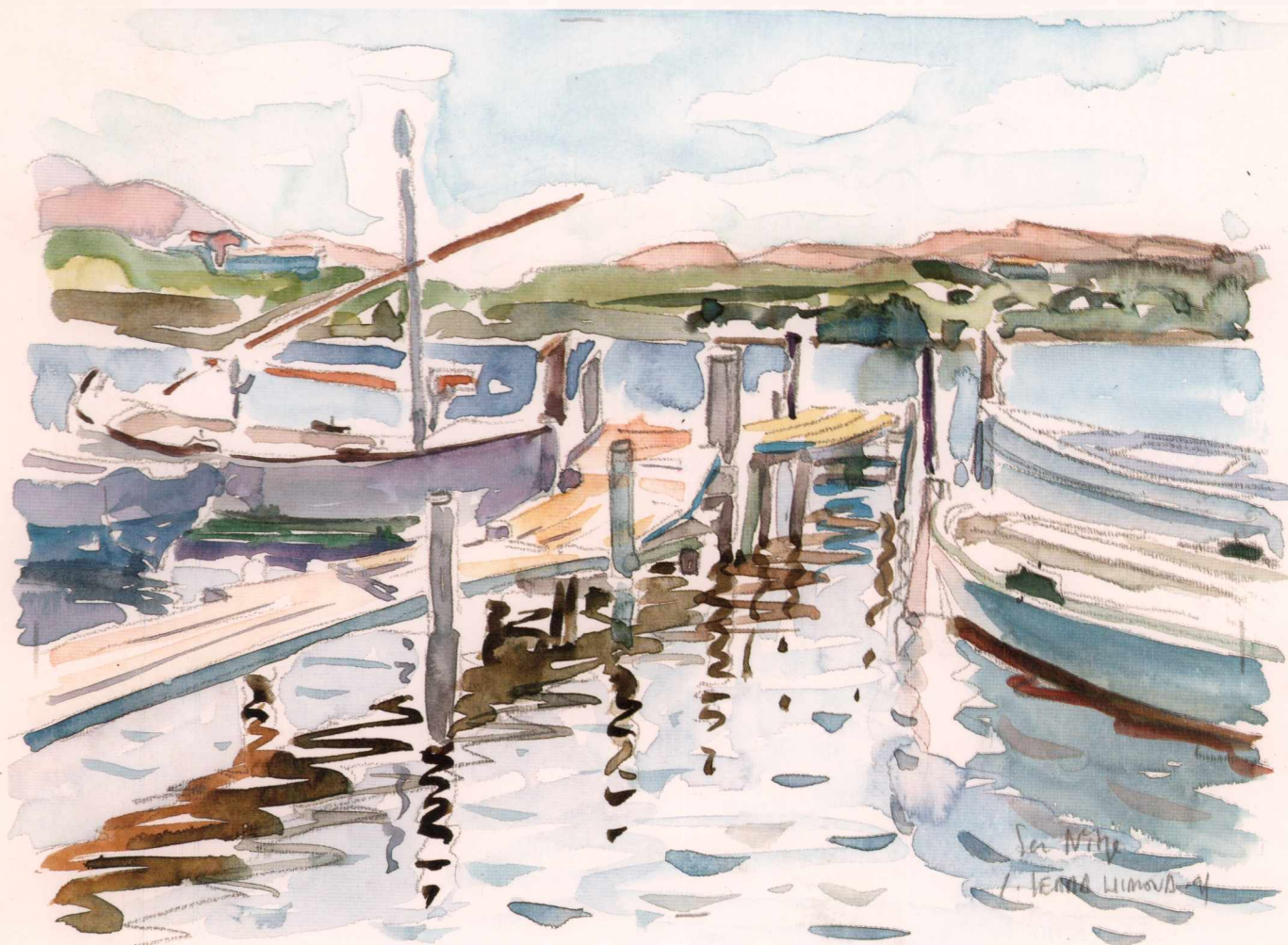

artilletres

NÚM. 13 - CASTELLAR DEL VALLÈS - JUNY 1992

GLOSSA DE MIQUEL MARTÍ I POL - *IN MEMORIAM* JOSEP CAIXACH I CAIXACH
ENTREVISTA AL PROFESSOR MARTÍ DE RIQUER
EN EL 50è ANIVERSARI DE L'ESCOLA NOCTURNA
ÀLEX SUSANNA: SA NITJA - MIQUEL DESCLOT: *DIETARI DE PARE*

¿JA AJUDEU LA CULTURA DE CASTELLAR?

La millor manera d'ajudar la literatura de Castellà és **adquirint** els llibres que han aparegut darrerament escrits per autors que viuen en el nostre poble:

- Jacint Torrents, *El segrest d'en Gang*, editorial Cruïlla
- Miquel Desclot, *Llibre de Durham*, editorial Proa
- Esteve Prat, *L'art castellarenc*, edita Arxiu d'Història de Castellà
- *Scachs d'amor*, edició a cura de Salvador Juanpere

La millor manera d'ajudar la difusió de la nostra premsa local

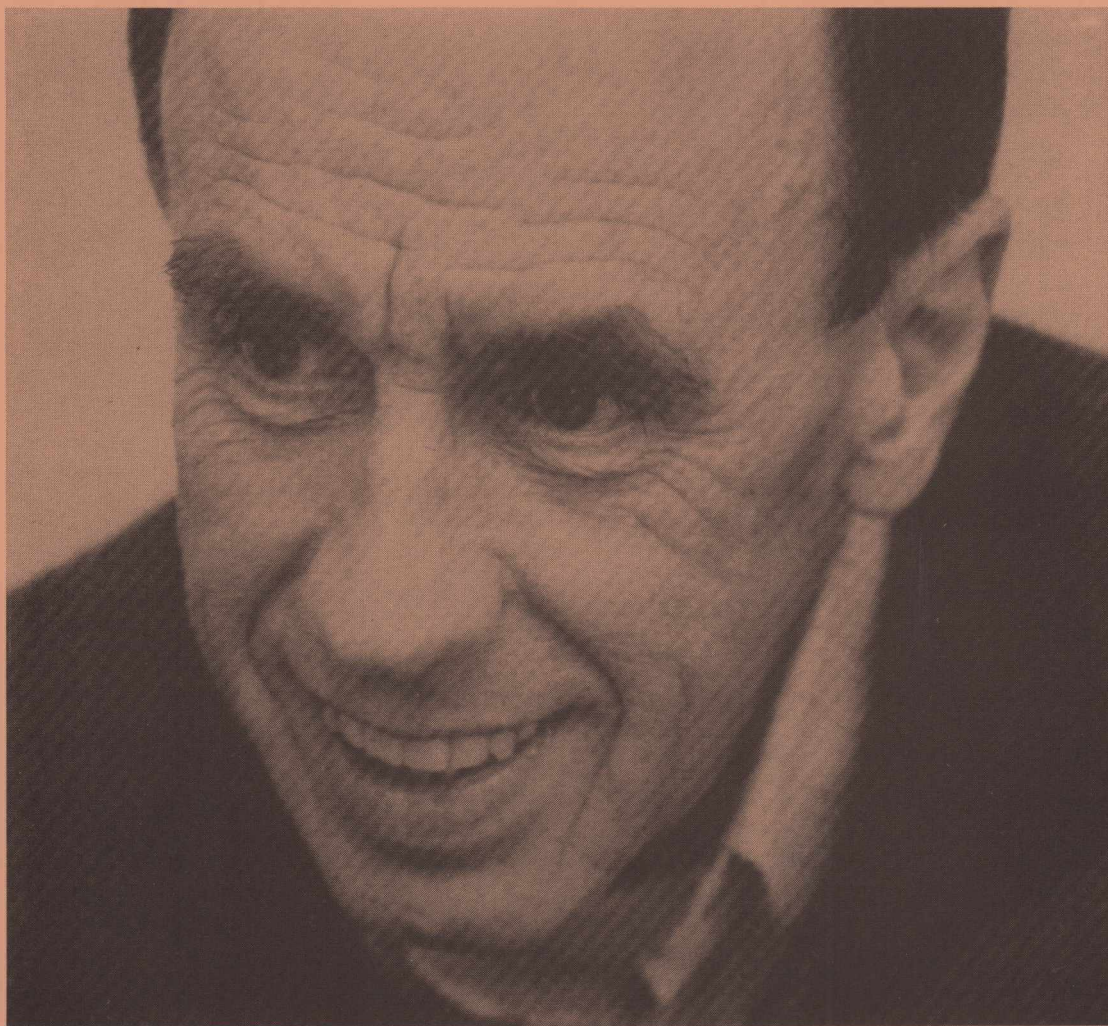
FORJA, PLAÇA VELLA i ARTILLETRES

és subscriuint-nos-hi

FER POBLE TAMBÉ VOL DIR AJUDAR LA NOSTRA LITERATURA

Miquel Desclot

GLOSSA DE MIQUEL MARTÍ I POL
EN EL LLIURAMENT DEL PREMI
D'HONOR DE LES LLETRES
CATALANES

N. de la R.: Ens plau reproduir el parlament íntegre que en Miquel Desclot va llegir al Palau Dalmases de Barcelona el dia 6 de juny de l'any passat en l'acte de lliurament al poeta Miquel Martí i Pol del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 1991. Una versió abreujada d'aquest text va aparèixer a la revista *Serra d'Or* en el número de setembre de 1991.

Honorables autoritats, benvolguts amics:

Felicitem el poeta Miquel Martí i Pol pel Premi d'Honor de les Lletres Catalanes que avui se li atorga, però felicitem-nos també nosaltres per l'honor reflex que ens en pervé. Perquè premiant Miquel Martí i Pol, Catalunya honora certament, a través d'Òmnium Cultural, un dels seus màxims poetes vivents, però alhora, amb aquesta distinció, és el premiat qui honora la institució que l'atorga, el jurat que el decideix, i el país sencer que l'acull. I és que l'honor de Miquel Martí i Pol no es deriva, de cap de les maneres, de la decisió unànime d'un jurat actual, sinó que és un arbre esponerós que ha anat creixent i madurant tot sol, a poc a poc, al llarg de quaranta anys, d'amagat de periodistes, de fotògrafs, de crítics i d'acadèmics.

La saba que ha nodrit i nodreix aquest arbre té un nom que només uns quants com Miquel Martí i Pol mantenen encara al diccionari: fidelitat. Una fidelitat que discorre, incansable, per totes les seves branques i branquillons fins a la darrera cèl·lula. Una fidelitat que el poeta anomena fidelitat a si mateix, però que en realitat es perllonga en una fidelitat a uns principis ètics informadors de la seva vida multicairada, en una fidelitat a la seva gent, en una fidelitat al seu lloc, en una fidelitat a la seva nació, en una fidelitat a allò que ell mateix qualifica de «vici de pensar» i a la seva seqüela, el «vici d'expressar-se». En suma, una fidelitat insubornable a la seva veu de poeta.

Qualsevol d'aquestes fidelitats, sostingudes sovint contra tota mena d'adversitats, bastaria per justificar que avui ens hàgim reunit per reconèixer la ufana d'aquest arbre que existia de molt abans del premi i que continuarà existint, impertorbable, molt després del premi.

Des de ben jove, Miquel Martí i Pol, un noi de família senzilla de poble industrial sense altra escolaritat que la que es creia necessària per a qui als catorze anys havia d'entrar a treballar a la fàbrica, es va sentir créixer una urgent necessitat de lectura i, sobretot, una necessitat encara més imperiosa de reflexió i d'expressió poètica. Una necessitat que en aquells inicis només va trobar els migrats recolzaments que podien oferir el llibreter i el poeta floralista del poble, i encara gràcies que no fossin menys. Miquel Martí i Pol estava irremissiblement condemnat a una formació autodidàctica. Però, un cop dit això, caldrà remarcar que, fet i comptat, tot veritable poeta és en el fons del fons un perfecte autodidacte, i que doncs en això Martí i Pol no era pas gaire diferent de posem Carles Riba. El naixement de la veu d'un poeta és una de les coses que més es deuen assemblar als miracles en què diem ja no creure. En canvi, l'ofici de poeta, si se'm permet l'expressió, tot i que no s'ensenya a cap escola ni a cap universitat, es pot aprendre poc o molt amb els grans mestres de l'ofici que n'imparteixen lliçons a través de la seva obra. En això, doncs, sí que l'handicap de Martí i Pol respecte a Riba és immens: el primer va aprendre l'ofici amb uns pocs mestres coneguts pràcticament a l'atzar, mentre que el segon havia tingut al seu abast des de criatura els millors mestres de les literatures clàssiques i modernes. Ara bé, ho repeteixo, la cristal·lització de la veu individual que aconsegueix expressar-se amb la paraula, sigui la d'un vailet que als catorze anys comença a treballar a l'oficina d'una fàbrica o la d'un noi que a poc més que la mateixa edat ja tradueix les *Bucòliques* de Virgili, és una meravella inexplicable que desafia totes les eines del científic i totes les pedanteries de l'erudit. Per donar-ne un exemple apropiat: pels mateixos anys que Martí i Pol es formava a empentes i rodolons, sense deixar mai de complir la jornada a la fàbrica, un grup de nois de poble de la seva mateixa comarca, estudiants d'humanitats al Seminari de Vic, a temps complet, es lliuraven al goig de l'estudi i del conreu de la poesia, sota l'apadrinament de luxe de Carles Riba. Doncs bé, de tots aquells afortunats «aprenents de poeta», només un va arribar a desenvolupar una veu poètica d'un tremp comparable al de la veu de l'autodidacte del poble del costat. Tots ells van gaudir d'una formació que els

aplanava enormement el camí de la poesia, però la majoria van fracasar a l'hora d'enfilar-lo. El noi de la fàbrica, en canvi, empès per una obscura i puixant necessitat de comprendre a través de la poesia, salvava tots els obstacles i n'emprenia el camí, per no abandonar-lo ja mai més, amb un pas tan segur i un nivell d'autoexigència tan alt que no poden sinó sorprendre'ns i admirar-nos.

Malgrat tots els entrebancs i tots els handicaps esmentats, però, Miquel Martí i Pol va trobar molt aviat la seva pròpia veu de poeta sense adjectius. Una sumària ullada als poemes primerencs recollits a *Obra poètica*, anteriors al primer llibre publicat, és suficient per adonar-se que el període de vacil·lacions i de recerca en la seva carrera és inexplicablement breu, i que en moltes d'aquelles provatures ja s'endevina el poeta que és a punt de néixer. De manera que en el primer recull que Martí i Pol gosa compilar, *Paraules al vent*, amb poemes escrits entre els vint-i-dos i els vint-i-quatre anys, ja podem discernir sense dificultat la veu que al llarg dels anys, llibre rere llibre, hem après a reconèixer. És clar que a hores d'ara, vora quaranta anys i trenta llibres després, això és molt fàcil i còmode de dir; en canvi, l'any 1953 no ho devia ser pas gaire, i malgrat això, el jurat del premi Óssa Menor, compost per Rosa Leveroni, Josep Janés i Oliver, Carles Riba, Josep M. de Sagarra, Joan Teixidor i Josep Pedreira, ja es va adonar de seguida que en aquells versos d'autor novell hi tremolava una autèntica veu poètica, plena de futur esperançador.

Aquesta veu que ara coneixem tan bé i que l'any 1953 tot just es llançava al vent era —i és— la d'un poeta que parlava, no pas la d'un poeta que cantés. Un poeta que triava les paraules més en funció de la claredat que no pas de la bellesa musical intrínseca, o de la raresa filològica. I és que en aquells inicis, Miquel Martí i Pol ja era, com ara, un poeta reflexiu que aplicava la seva imaginació poètica damunt el material que li fornava el pensament meditatiu, que al seu torn operava sobre la pròpia experiència personal. Amb un cap envejablement clar, aquell jove poeta s'escorcollava a si mateix, afanyós de comprendre's i de comprendre. Som lluny del Romanticisme que aspirava a comprendre a través de la imaginació superadora de la raó. I, en canvi, som molt a prop de la poesia que es començava a escriure per tot Europa en aquells mateixos anys de recuperació atònita. Però no pas per cap mimetisme del nostre poeta —poc menys que impossible en aquells dies de tenebra i d'incomunicació—, sinó per autèntica sintonia amb el temps que li havia tocat de viure. Crec poder afirmar que Martí i Pol no ha evolucionat mai al grat dels vents de les modes literàries de torn; el fet que en algun punt de la seva trajectòria hi hagi coincidit cal interpretar-lo en realitat com un cas de sintonia, no pas com una mostra de mimetisme servil —encara que és cert que el nostre poeta ha tingut sovint un cert gust per la «imitació» reverent dels mestres més admirats, que cal no confondre amb cap mena de mimetisme despersonalitzat. En el pròleg a *Paraules al vent*, Joan Teixidor ja podia escriure: «El veiem viu en la seva recerca i en la seva lluita per trobar formes elementals sacrificant-hi tots els prejudicis; en el seu afany de realitat, encara que sigui a través de prosaïsmes; en el seu humaníssim sentit del quotidià i en la voluntat d'un clima col·lectiu, gairebé social, per la seva poesia». És a dir, ja en els poemes de 1951-1953, en ple post-simbolisme ribià, Martí i Pol, allunyat per a bé i per a mal de tot cenacle literari, es trobava de ple en el camí per on d'altres poetes catalans havien d'evolucionar, segons paraules de Castellet i Molas, «al llarg dels anys 50, cap a una poesia de tipus civil, d'intenció col·lectiva i de ressò social».

El llibre *El fugitiu*, escrit entre 1954 i 1957, ens permet de seguir els conflictes interiors del poeta en aquells anys i comprendre la lògica obertura a l'exterior que en va resultar. De manera que el següent llibre, *El poble*, escrit entre 1956 i 1958, mentre la damunt dita crisi encara no s'havia resolt, ens apareix ara, més que com un signe dels temps, com una evolució lògica del trencament religiós que es transparenta a *El fugitiu*. Com tots els poetes veritables, Martí i Pol no era doncs un mer reflex dels canvis dels temps, sinó que era ell mateix un canvi dels

temps, un motor de la mudança, al costat d'altres motors com Pere Quart, Espriu, Sarsanedas o Villangómez. El fet que aquests poemes de Martí i Pol no es publicuessin fins força anys més tard no ens hauria de fer perdre de vista la seva qualitat de pioners.

Martí i Pol havia esgotat un determinat diàleg amb si mateix i es llançava a l'aventura de comprendre, eixamplant el camp focal, la seva gent i la circumstància col·lectiva. Però, a diferència d'altres poetes de l'època, a Martí i Pol no li va caldre baixar al carrer per emprendre el nou camí. Ell ja era al carrer, ell pertanyia al carrer, ell havia continuat treballant a la fàbrica per guanyar-se el passament per pujar una família. Ell ni tan sols va haver de modificar el seu llenguatge poètic: la seva dicció clara, nua i discursiva s'ajustava perfectament als nous temes i a les noves reflexions en plural. A ell, doncs, només li va caldre girar els ulls indagadors d'endins cap enfora: al seu costat hi havia el seu poble, la seva gent, els seus companys de feina, que patien els mateixos maldecaps i suportaven la mateixa llosa. Martí i Pol va esdevenir, simplement, la veu de la seva gent, i com ens diu ell mateix: «Quan caic en l'enganyifa d'oblidar / que sóc un d'ells, tinc la veu de titella». Mai com en aquells anys de la seva carrera el poeta i el ciutadà han estat tan íntimament fosos amb la pròpia col·lectivitat; Miquel Martí i Pol no es limita a escriure des de casa els planys, els crits i les alegries de la seva gent, sinó que esdevé també, fora de casa, un activista incansable: dirigeix cine-fòrums —una activitat ben característica de l'època, ara caiguda en desús i no pas perquè fem cara de ser més savis que llavors—, s'enrola en la Nova Cançó, fa conferències, ensenya català, fa teatre... Tot i que en aquells moments quasi no tenia lectors, i que el ritme de producció s'havia hagut d'alentir en favor d'aquelles altres urgències, Martí i Pol havia esdevingut de debò la veu del seu poble.

Els anys setanta, amb l'inevitable canvi de direcció que la malaltia li imposava, i amb la maduració que se n'anava derivant, va esdevenir un lloc comú el fet de considerar que l'autèntic poeta Martí i Pol naixia llavors, com si els vint anys anteriors només haguessin estat una preparació de l'eclosió definitiva. Jo estic convençut que tot plegat era un error de perspectiva que s'anirà corregint amb el temps, i que a l'últim es reconeixerà que la millor poesia martiniana d'aquells anys cinquanta i seixanta quedarà a la fi com una de les manifestacions més autèntiques i perdurables de l'estadi de la nostra història literària que amb Castellet-Molas —que no l'havien inclòs a la nòmina de la seva antologia— hem anomenat «Realisme històric».

Escolteu, si no, aquest poema escollit quasi a l'atzar, exponent d'una de les qualitats més evidents de la seva poesia, i en particular de la poesia que dedica a la seva gent: la tendresa.

BALADA

*La noia rossa que treballa als aspis
espera un fill per la tardor. Passeja
un ventre heroic i té els peus tan inflats
que s'ha hagut d'estripar les espadenyes.
Ara treballa amb pena i cada tarda
se sent mig defallir perquè a la fàbrica
l'estiu és un vesper. Quan l'aspi volta
li roda el cap i tanca els ulls: enyora
la quietud de casa seva, el càntir
d'aigua fresca i el balanci de boga,
la inefable tendresa del marit
que haurà endreçat la cuina i que medita
la pàgina d'esports d'algun diari*

*a la penombra del terrat, i el lent
passeig de cada tarda de diumenge.*

*La noia rossa que treballa als aspis
s'entendreix molt sovint i ploraria
si se sabés vençuda pel destí,
incapaç de girar l'ordre dels fets
que algú ha establert.*

*Quan vingui la tardor
tindrà un fill desimbolt i agosarat
que en fer-se gran serà, potser, paleta
i cantarà enfilat a les bastides
com un home senzill que no tem res.*

O, encara, aquest altre, d'un cert regust prevertià, característic de la vena lleugera satírica del poeta, posteriorment arraconada:

NOVA ORACIÓ DEL PARENOSTRE

*Pare nostre que esteu en el cel,
sia augmentat sovint el nostre sou,
vingui a nosaltres la jornada de set hores,
faci's un xic la nostra voluntat
així com la d'aquells que sempre manen.*

*El nostre pa de cada dia
doneu-nos-el més fàcil que no pas el d'avui,
perdoneu els nostres pecats
així com nosaltres perdonem
els dels nostres encarregats
i no ens deixeu caure a les mans del director,
ans advertiu-nos si s'apropa,*

amén.

Amb el diagnòstic, l'any 1970, d'una esclerosi múltiple, la vida del poeta sofreix un daltabaix enorme i, de retruc, la seva poesia experimenta un tomb decisiu. Tot l'activisme dels anys seixanta s'estronca així en sec, i també la seva feina a la fàbrica. I comença, reclòs a casa i en ell mateix, la desigual lluita amb la malaltia, descrita pel poeta al pròleg a *Estimada Marta*, i present a quasi tota la poesia d'aquells dies. Afortunadament, Miquel Martí i Pol tenia unes armes formidables per enfrontar-s'hi: allò que ell en diu sorneguerament el «vici de pensar» i el «vici» subsegüent d'expressar-se, és a dir, l'activitat intel·lectual i el conreu de la poesia. A partir d'aquest moment, en efecte, el poeta reprèn un ritme intens d'escriptura, com en els obscurs anys cinquanta, seguint la comprensió i l'assumpció d'un estat i una circumstància que es resistien salvatgement a qualsevol intent de racionalització. Com en el canvi experimentat durant la segona meitat dels anys cinquanta, tampoc ara el llenguatge poètic de Martí i Pol necessita modificacions: canvia el punt focal i canvia si de cas el to, però la veu és inconfusiblement la mateixa. La gravetat, assenyalada per Ricard Torrents com una de les característiques d'aquesta veu, s'accentua clarament i dona lloc a una florida de versos que, en paraules del mateix Torrents, «aconsegueixen el dring de la millor poesia elegíaca de tots els temps». Comproveu-ho amb aquest poema, un d'entre els molts que hauríem pogut seleccionar com a mostra:

EM DECLARO VENÇUT

*Em declaro vençut. Els anys que em resten
els malviuré en somort. Cada matí
esfullaré una rosa, la mateixa,
i amb tinta evanescent escriuré un vers
decadent i enyorós a cada pètal.
Us llego la meua ombra en testament,
és el que tinc més perdurable i sòlid,
i els quatre pams de món sense seguit
que invento cada dia amb la mirada.
Quan em mori, caveu un clot profund
i enterreu-m'hi dempeus, cara a migdia,
que en sortir el sol m'encengui el fons dels ulls.
Així la gent que em vegi exclamarà:
Mireu, un mort amb la mirada viva.*

Però encara que la sobtada escomesa de la malaltia ha forçat el poeta a girar els ulls de nou cap a si mateix, això no vol dir que els seus greus problemes personals l'hagin fet desentendre's dels no menys greus problemes col·lectius, i molt aviat, en el *Llibre dels sis sentits*, de 1974-1975, torna a exercir de veu profunda de la col·lectivitat. I és precisament a partir d'aquells anys que l'obra poètica de Martí i Pol comença a trobar per fi el seu públic natural i a esdevenir segurament la més llegida del seu temps: finalment era acceptada i reconeguda com a veu de la seva gent i del seu país.

És ben remarcable que l'ascensió de la poesia de Martí i Pol hagi estat propiciada pel reconeixement del públic molt abans que per cap seriós reconeixement de la crítica o de l'acadèmia, sempre massa «barcelonocèntriques» i afectades del provincià vici de ser més sensibles al que ve de fora del país que no pas al que ve de dins.

L'estímul que aquesta resposta del públic exerceix en el poeta i el fet que la poesia és quasi l'única forma de vida que la malaltia no ha aconseguit de vinclar, li desvetllen una fecunditat creativa realment astoradora. El mateix poeta ho explica en uns versos tan transparents que fan sobrer qualsevol comentari:

*No em repeteixo. Dic
només coses semblants
i encara de vegades.
Sovint em descobreixo
noves arrugues, nous
i molt subtils defectes,
raons per creure en mi,
per explorar-me i créixer.
D'això parlo. Són fets
evidentment banals,
discrets, subsidiaris.
Ho sé bé prou. No em faig
il·lusions absurdes;
ja fa quaranta-nou
anys i escaig que em contemplo.
No em resigno, però,
ni a l'oci ni al silenci.
Teixiré vida amb fils
de la mateixa corda
que se'm desfila als dits,*

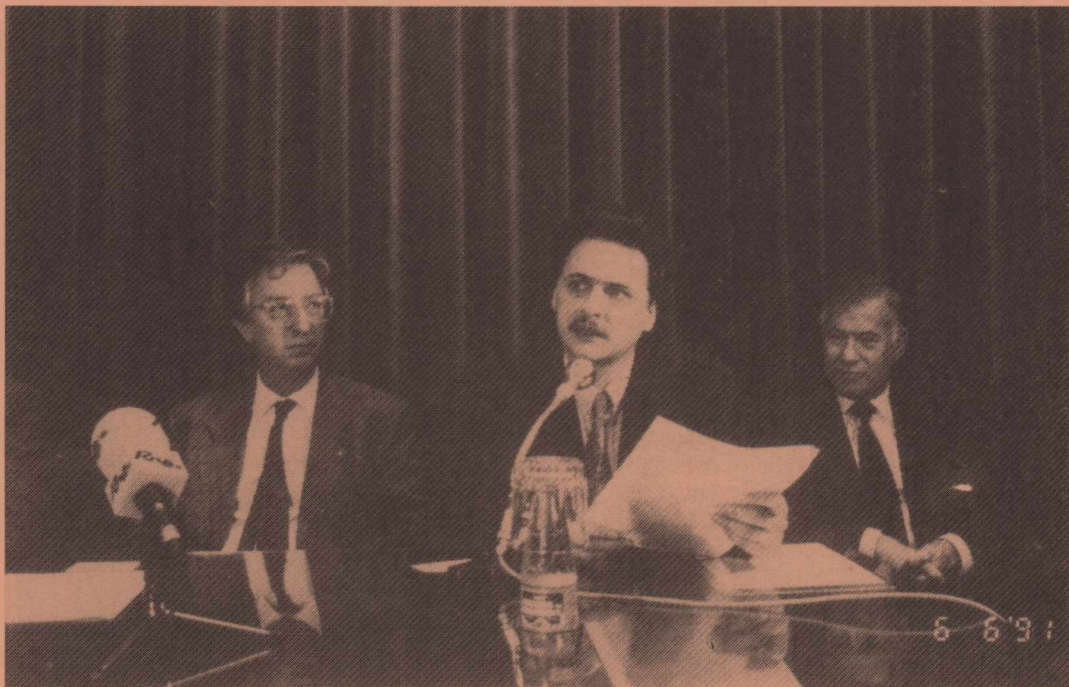
*escriuré encara; escric.
I no, no em repeteixo.*

Afegim-hi que, a causa del mateix origen reflexiu de la seva poesia —a causa de l'esmentat «vici de pensar»—, la fecunditat s'explica també per la qualitat discursiva de la seva manera d'escriure. Una experiència que en un altre poeta podria donar origen a un o dos poemes, en Martí i Pol s'explora i s'esgota en tota una sèrie, més o menys llarga segons els casos, per un procediment que en certa manera recorda la forma musical del tema amb variacions. En el seu opus, els exemples són nombrosos: *El fugitiu*, *Cinc esgrafiats a la mateixa paret*, *Set poemes d'aniversari*, *Estimada Marta*, *L'àmbit de tots els àmbits*, *Llibre d'absències*.

Si bé les imposicions de la malaltia reclouien Martí i Pol en una solitud física ben oposada a la sociabilitat del poeta civil dels anys anteriors, alhora li oferien l'estrany privilegi d'una reclusió ascètica en l'altura, des d'on poder reflexionar sobre tot allò que els altres mortals, immersos en una realitat que ens digereix impassiblement, amb prou feines si som capaços de percebre. No diré que Miquel Martí i Pol tingui o hagi tingut mai vocació d'oracle, pròpiament, però sí que crec que és evident que ha tingut sempre una clara i molt honorable vocació de poeta moral, de veu en el desert. D'aquí ve que l'any 1980 es decidís a escriure tot un llibre, *L'àmbit de tots els àmbits*, meditant sobre l'estat de la nostra nació i exhortant els seus lectors a continuar en la indefugible empresa de reconstrucció del país, on s'havien de comprometre des del primer poeta fins al darrer peó. I no cal pas dir que en els seus ideals no ocupava el primer lloc la trompetejada «creació de riquesa», que avui sembla l'única consigna que els presumptes reconstructors del país tenen al cap.

ARA MATEIX

*Ara mateix enfilo aquesta agulla
amb el fil d'un propòsit que no dic
i em poso a apedaçar. Cap dels prodigis
que anunciaven taumaturgs insignes
no s'ha complert, i els anys passen de pressa.
De res a poc, i sempre amb vent de cara,
quin llarg camí d'angoixa i de silencis.
I som on som; més val saber-ho i dir-ho
i assentar els peus en terra i proclamar-nos
hereus d'un temps de dubtes i renúncies
en què els sorolls ofeguen les paraules
i amb molts miralls mig estrafem la vida.
De res no ens val l'enyor o la complanta,
ni el toc de displicent malenconia
que ens posem per jersei o per corbata
quan sortim al carrer. Tenim a penes
el que tenim i prou: l'espai d'història
concreta que ens pertoca, i un minúscul
territori per viure-la. Posem-nos
dempeus altra vegada i que se senti
la veu de tots solemnement i clara.
Cridem qui som i que tothom ho escolti.
I en acabat, que cadascú es vesteixi
com bonament li plagui, i via fora!,
que tot està per fer i tot és possible.*

*Assegut entre el conseller Guitart i Eduard Bonet,
Miquel Desclot glossa la figura i l'obra de Martí i Pol (Foto: Serra d'Or)*

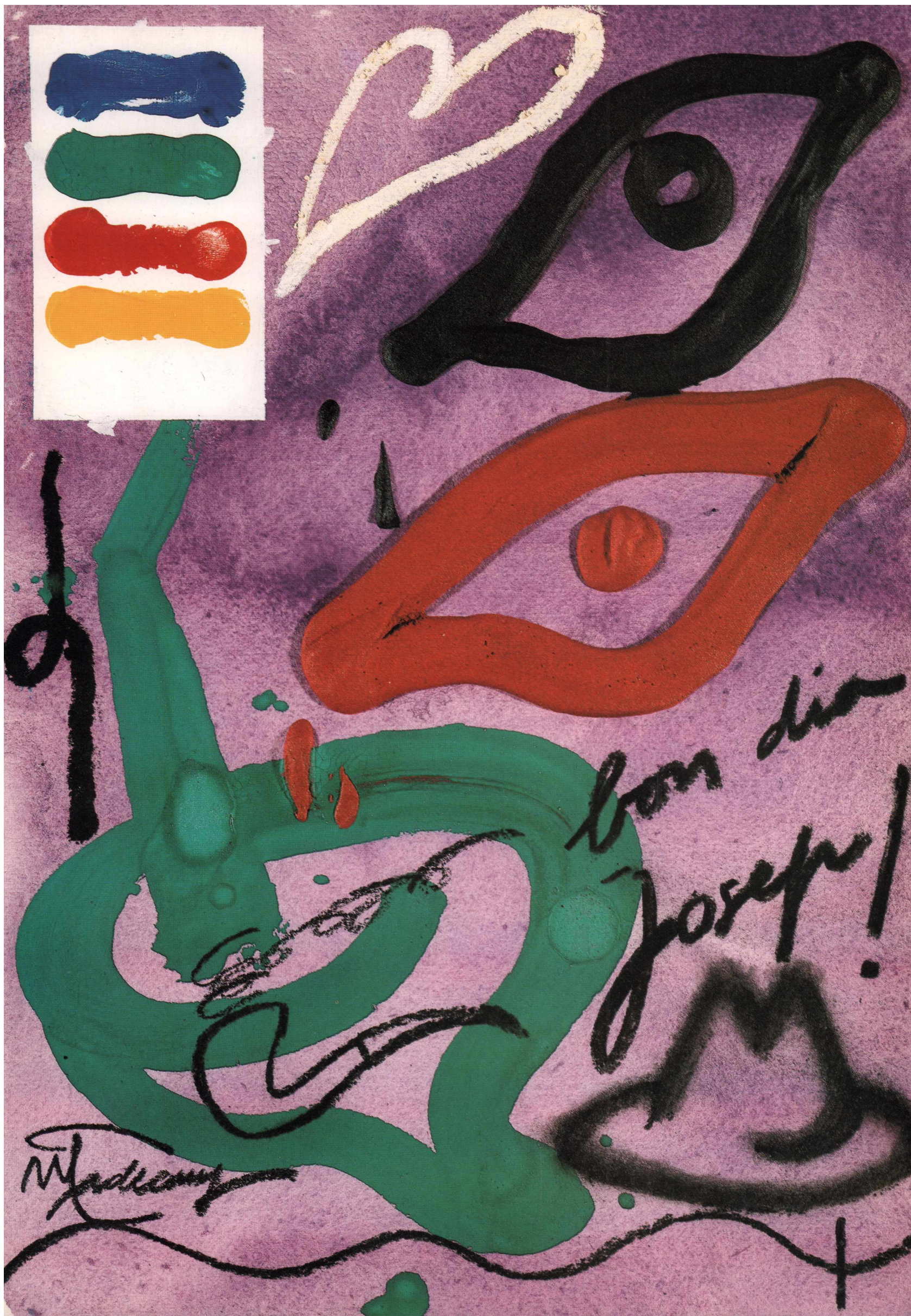
Els poetes morals tendeixen naturalment al pessimisme, perquè són prou lúcids per comprendre que la seva veu és un clam en el desert. Miquel Martí i Pol també ho sap, i ho ha sabut sempre («Sovint, quan rellegeixo els meus poemes, / penso que, ben mirat, allò que he escrit / no ha pas modificat el ritme de les coses», escrivia els anys seixanta), però alhora, amb una fidelitat infrangible, que —ho torno a dir— l'honora més que tots els premis del món, s'ha prohibit el còmode esllavissament cap a un pessimisme sense tornada i ha continuat creient en un utòpic «futur lluminós i possible». Perquè, manllevant-li les paraules, «és bo saber restar quan tot incita / a desistir».

Fins i tot goso creure que endevino, malgrat que encara ens falten perspectiva i elements de judici, que alguna cosa de tot això subjau en la recent crisi del poeta, reflectida en els dos llibres en prosa escrits entre 1987 i 1989 i en alguns poemes de *Temps d'interluni*. Alguna feina de talp minador deu haver fet en ell, el seu creixent disgust per l'evolució actual del país, on la política imita el joc del disbarats, on la mirallejant pedanteria ha guanyat la batalla a la nua saviesa, on la banalitat senyoreja a lloure més que mai, on els diners, el soroll i el moviment han esdevingut els únics déus dignes de culte, on la provincianització —no només americanista— ha atès uns nivells impensables fa quinze anys, on tant el seny com la rauxa es dilueixen en una cofoia estolidesa acomodaticia que fa feredat...

Tant de bo que, ara que el poeta resorgeix de la crisi amb nous lliuraments de la seva obra, siguem tots plegats prou desvetllats per disposar-nos a aprendre'ns en la seva privilegiada veu, fins i tot —o, més aviat, sobretot— quan ens assegurí que, des del seu talaiot, fa tot l'efecte que el rei, el senescal i els patges van despullats de pèl a pèl.

Tant de bo que el reconeixement que significa el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes —que, com deia al començament, l'honora a ell i ens honora a tots— serveixi per magnificar una veu que desinteressadament, parla per tots nosaltres i per a tots nosaltres.

Enhorabona, Miquel. Enhorabona, Catalunya.

ORATORI DEL TEMPS

A la memòria de Josep Caixach i Caixach

En el rompent de l'alba, la mirada viu a la foscor. Palpo els batecs de l'univers a través el lent pelegrinatge de les pedres.

La vida, sotmesa a la ira dels martells, gira a l'entorn del meu sorollós silenci, circumdant les nuvoloses imatges de la seva ombra emparadora. Ai, ningú no ha trepitjat encara els meus camins, ni mai no ha pres l'olor secreta de les meves roses. La pols de l'oblit ha viscut sempre a l'altra banda desconeguda d'aquesta balma.

El temps, inútil embat d'obstinada frontera, és el terrible degotall de l'aigua del sostre. Sé que sóc viu pel so profund de la seva puntual caiguda. Pel seu esglai mortal, pels timbals batents de la seva renovada tragèdia.

En la nit permanent, només la punta dels dits em perfilen els volums de l'existència. Hi ha límits arreu on el meu cos cerca l'escalf generós de la distància. Una geografia de rogositats, penyals i valls lleugeres encerclant una pàtria tancada. M'identifico amb les arestes punyents, que amb la calç de l'aigua s'adhereixen a la tèbia suavitat de la meva pell.

Parlem, cos a cos, la pedra i jo. Un diàleg enriquidor, d'indícis quasi imperceptibles: la lenta claror que es resisteix, les arrels que niuen en el cor de l'estrèpit. Són ales de pedra els meus braços immortals, que pausadament edifiquen l'arc de la memòria.

L'ocell de la nit viu la puresa del somni, bressolant-se en la neu dels meus cabells. Demà, el seu vol majestuós serà la columna d'unió, el foc que solda la paraula a l'espai. També, les seves plomes invisibles seran els cristalls transparents on es reflectirà la tenebra. Arrels petrificades per la sal i el dolor d'una absoluta paüra.

Aquesta immobilitat, que m'agermana amb la pedra, és la llei del meu jardí. Sóc arbre immarcescible, que arrela les seves flors i nua el seu silenci.

Res no és cert. Visc a l'empar dels vents el declivi dels anys entre sospites i presagis. Embolcallats en el meu propi horitzó, els meus ulls, oberts o closos, esgrafien ganivets en els domassos de la nuesa.

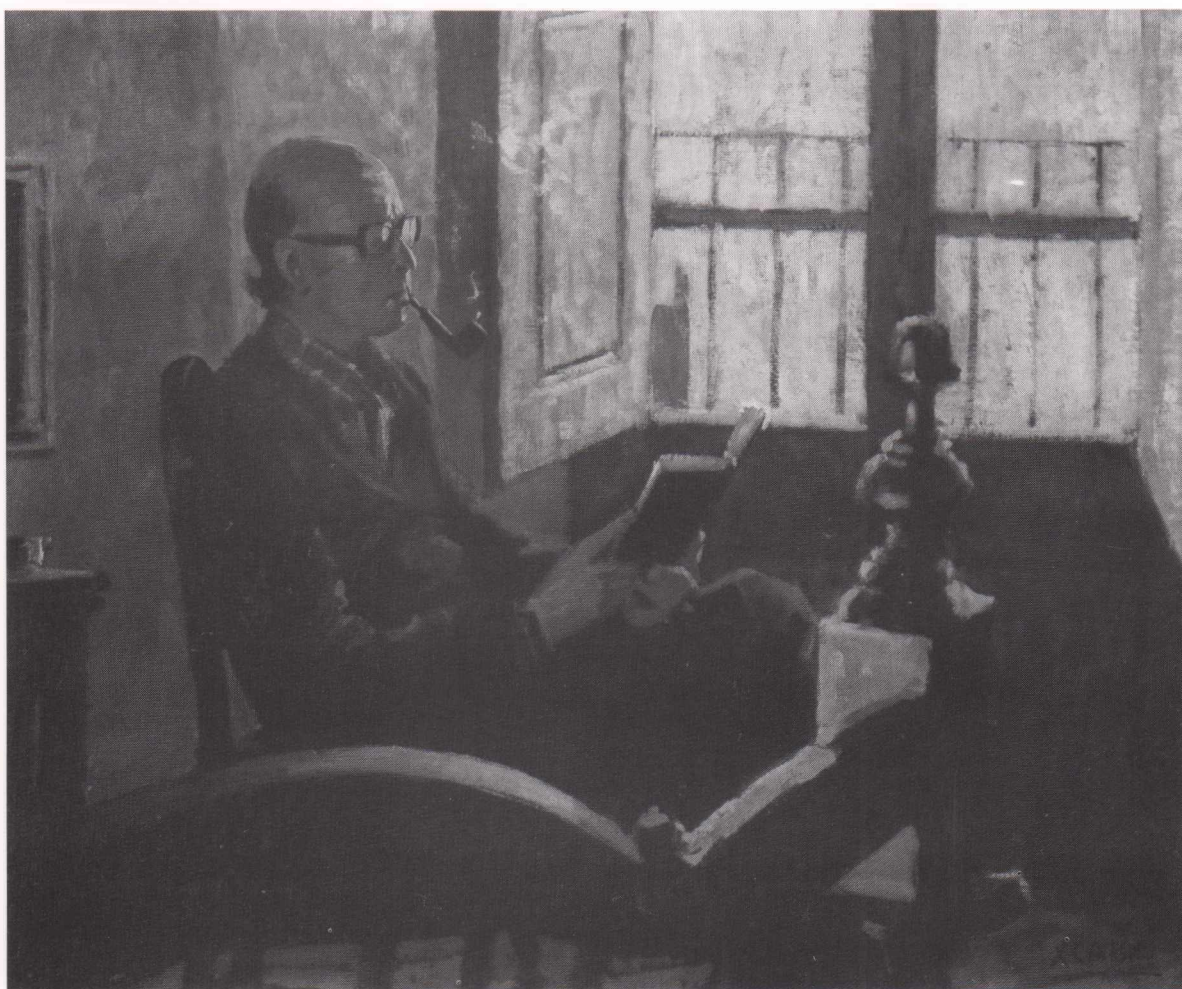
No hi ha petjades pel record que omplin els camins imaginaris. El nord és fill de l'incendi de les cruïlles. Cap on bufa el meu enyor, neix el crit immersit de l'agonia. Com un imant, el meu cos s'abraça als contorns ofegats de l'univers.

Espines d'un invisible roser coltellen amb lenta fruïció els polsos nocturns de les meves llàgrimes. Fereixo la terra amb les ungles, mentre perpetuo la soledat en el marbre de la meva emmascarada quietud.

Les hores, en esfera de planeta ardent, silencien les llavors estremidores de l'insondable destí.

El mantell del crepuscle abraça les runes del dia. Sóc una pedra més en el llindar del temps.

JOSEP-RAMON BACH

Josep Caixach i Caixach, retrat a l'oli de Xavier Caba

UN SENYOR DE CASTELLAR

Porta els llibres de la comprativa però sembla un brenejant.

Frases d'aquesta mena solien evidenciar, en altres temps, la lògica impecable del parlar de la bona gent davant les meves orelles de pocs anys. És clar: «la comprativa» designava aquell establiment del carrer Nou on les mares anaven a comprar, i «els brenejants» eren aquells senyors de sahariana, bastó de canya i espardenya blanca que ocupaven els ocis estivals anant a berenar a Puigvert o a la font dels Casots, amb quatre preses de xocolata i un grapat d'anissos.

Ara que ja fa un pila d'anys que la Cooperativa ha desaparegut i que els estiuejants, les fonts i el dialecte local de la meva infància són espècies en vies d'extinció, m'agrada repetir en veu alta aquella frase perquè sé que no s'hauria pogut referir a ningú més que al senyor Josep Caixach. No estic segur que ell hagués estat d'acord amb l'enunciat, però vull pensar que, com a mínim, l'hauria divertit i m'hauria obsequiat amb aquell riure compassat i sonor, tan indestriable de la seva persona com la pipa als llavis i la calba llustrosa de patrici romà.

També em ve a la memòria, en blanc i negre, una pel·lícula d'aficionat de les que feia el meu pare i ens entretenien les vetllades familiars: som a mitjans dels anys cinquanta i una gent de Castellar ha fet una excursió amb vallesana. Fugaçment, en un angle de la imatge, surt un senyor amb barret i amb abric, prim i elegant, baixant les escales d'una església o d'un museu: «Mira, el Caixach...». I aquell senyor amb barret, ara que hi penso, devia anar tot just pels trenta-cinc anys.

Uns vint-i-cinc anys després, a Granera, el seu amic Xavier Caba li va fer un retrat a l'oli. Un Caixach distès i circumspecte llegeix sota la llum benigna d'un matí d'hivern, i ha afegit al seu perfil uns accessoris més tardans i accidentals que la pipa i el crani immaculat de tota la vida: una patilla espessa i un bucle punxegut al clatell ajuden a contrarestar el prosaisme d'unes ulleres de vista cansada, i eviten que l'objecte en qüestió li atorgui definitivament un aire bibliotecari anglès de mitja edat. Diries que aquest senyor de Castellar, de conviccions profundament liberals i desmamat a la quinta del biberon, vol exterioritzar la seva íntima adhesió als afanys, les il·lusions i l'estètica dels temps que corren —temps de canvis polítics llargament esperats i d'onzes de setembres multitudinaris— adorant la seva imatge amb un parell de tocs d'audàcia moderada.

Coincidint més o menys amb l'època d'aquest retrat, vaig tenir ocasió de tractar amb una certa freqüència el pare Caixach —les connotacions clericals d'aquest apel·latiu són purament fortuïtes— arran de l'amistat amb els seu fill i d'altres amistats comunes amb qui, entre altres coses, compartia aficions gastronòmiques que es materialitzaven en periòdiques visites a restaurants de Barcelona; però el que recordo més vivament són les tardes de diumenge passades a la seva casa del carrer Nou. Anar a fer postres i cafè a cal Caixach era un saludable costum dominical que molta gent va practicar en un moment o altre de la seva vida. Aquella taula de menjador, on no hi faltava mai un assortit de formatges ni una ampolla de xampany, aglutinava converses informals entre aromes de cafè, de puro i de tabac de pipa americana; la tarda i algun gat escadusser romancejaven

darrera els vidres. No passava dia que la conversa no abordés tard o d'hora qüestions pictòriques, i no hi trigava gaire a aparèixer el nom d'aquest pintor, l'última exposició de l'altre o el comentari crític a l'obra del de més enllà.

Josep Caixach va ser comptable de professió i expert en art per vocació. No va agafar mai cap pinzell però en va saber guiar més d'un en moments crítics, davant d'aquell quadre rebel que es resistia a deixar-se resoldre feliçment. En matèria d'art, com en qualsevol altra qüestió, es reservava l'opinió si no l'hi demanaven, però quan hi deia la seva solia demostrar una lucidesa de gat vell que no podia ser sinó el resultat de molts anys d'educar la sensibilitat i el bon criteri, a còpia de seguir de prop, i amb un entusiasme lliure de les servituds del crític i el marxant professionals, l'evolució de l'art contemporani des de Joaquim Mir fins a les tendències més recents.

Des de la pulcritud de la ratlla dels pantalons fins al tracte personal, Josep Caixach va exercir la discreció i l'elegància d'una manera integral i militant: dotat d'una capacitat d'escoltar i d'observar poc freqüent en aquestes latituds, recordava sovint aquells homes que, al cafè, prefereixen contemplar en silenci la partida i no prenen les cartes si no és molt de tant en tant. Però posaria les mans al foc que, darrera aquella actitud d'espectador que admirava en silenci la destresa dels jugadors, s'hi amagava un precís coneixedor de les cartes que tenia cadascú; i, si mai algú era especialment procliu al farol, a jugar amb cartes trucades o a donar-les malament, sospito que difícilment se li deuria escapar.

JOAN SELLENT ARÚS

AMB EL SENYOR PAUL, A SAINT-ANTONIN-SUR BAYON

(Josep Caixach, en el record)

Va ser molt temps després de la seva mort, que vam retrobar-nos. Llavors, a la fronda d'una gran alzina, ell parlà amb veu pausada, monòtona, com si expliqués per enèsima vegada un saber antic, après en la seva infantesa; repetit dia a dia fins a l'exhauriment —amb la convicció que ningú no l'havia de comprendre.

«Al capdavant —digué—, ¿què és un color sinó el lloc comú d'un dir? ¿Per què parlem del to assafranat dels conreus proveçals, del marró fosc, viu, de la terra acabada d'esventar, de l'or crepuscular dels ceps a la tardor? ¿I del damer de perfils esbiaixats que donen sentit a múltiples plans?

Cal meditar sobre tot allò que hem vist i viscut: res no és aliè a la pintura, res no és aliè a la vida: cada petit detall, cada fragment, forma part d'un retaule majestuós. Cada revolt dels camins d'aquests verals és un motiu.

Convé reinventar el paisatge, anar més enllà de l'anècdota d'aquesta muntanya blanca, brillant, entotsolada, que ens commou. Cal arrencar-li els misteris que celsa. Saber que manté la seva dignitat de drama impàvida quan el mistral la colpeja sense pietat; perquè se'ns mostra inaccessible; perquè ens angoixa tant la seva presència. Cal desvetllar aquests secrets per descriure'ls després amb un únic traç: un traç segur, dens, que creï la unitat de forma i color. Cal transformar els colors en una matèria sòlida, compacta, com aquesta muntanya. El color i el valor dels seus tons han de ser considerats una sola cosa.

L'art no ha de ser fidel a la realitat ni a la natura, sinó a allò que hom ha viscut i a com ho ha viscut. Miri —va dir per concloure—, jo no puc endur-me'n aquest paisatge enlloc: està bé on està. En conseqüència, serà l'indret més gran del món, car és el lloc on hi ha treballat l'artista».

ANTONI CLAPÉS
Aix-en-Provence, abril 1992

Raimon Roca, Església de Granera, dibuix 28 × 22 (1992)

ENTREVISTA AL PROFESSOR MARTÍ DE RIQUER

El professor Martí de Riquer (Barcelona, 1914) està considerat una figura mundial de la romanística. Ha estat el forjador de centenars de medievalistes i de professors de filologia catalana i hispànica al llarg dels seus quaranta anys de catedràtic de literatura medieval a la Universitat de Barcelona.

La seva tasca filològica és molt extensa i d'una gran vàlua. Se centra, segons Antoni Comas, entorn de tres nuclis: la literatura catalana medieval, la provençal i la francesa també medievals, i la castellana de l'Edat Mitjana i del Segle d'Or.

De tota la seva tasca ingent i erudita sobresurten els seus estudis, gairebé definitius, sobre els trobadors, el Quixot i el Tirant lo Blanc, dels quals gosàriem dir que és la nostra primera autoritat.

El senyor Martí de Riquer ens va rebre gentilment a casa seva un matí assolellat del mes d'abril. En una petita saleta voltada de prestatges —com tota la casa— curulls de llibres, la majoria antics, vam mantenir una breu però interessant conversa sobre el món medieval, i és que al professor Martí de Riquer li continua apassionant més el nostre passat que no pas el futur...

La formació

—Evidentment l'ambient familiar va condicionar molt la meua formació i sobretot les meves lectures. Des de petit he sentit parlar de grans escriptors, i per casa en venien de molt notables. Donades les condicions de la meua família també m'hauria pogut adreçar vers l'art, sobretot el dibuix, però la vocació em va portar cap a la literatura.

La Universitat

—Jo he conegut dues universitats, una com a estudiant i una altra com a professor. Les dues han estat excel·lents. Vaig tenir la sort de comptar amb uns grans mestres, i en puc recordar noms com, per exemple, Carles Riba i Joan Petit, que van ser professors meus de grec. Eren homes d'una gran formació humanista, que no solament et feien aprendre una llengua i una literatura, ans també un coneixement general de tots els aspectes culturals del món, antic i modern.

També em va influir, fora de la Universitat, en Josep Maria de Casacuberta, el director de la col·lecció *Els nostres clàssics*. Als divuit anys jo ja treballava en aquella col·lecció, i l'aprenentatge que en vaig rebre a casa seva, de preparació de textos medievals i d'estudi d'autors antics, va ser realment insubstituïble per qualsevol altre mestratge. Després vaig tenir la sort, ja com a professor, d'estar en una Universitat on hi havia figures importants, vostès imaginint-se una Facultat de Lletres on hi havia professors com Jaume Vicens i Vives, Albert del Castillo, Millàs i Vallcrosa, Lluís Pericot, Marià Bassols de Climent, és a dir unes figures que els universitaris actuals veuen com a mítiques. En aquesta època dels anys quaranta als seixanta, que està tan de moda bescantar, la Facultat de Lletres tenia uns professors d'una categoria que tant de bo els hagués tingut sempre.

L'estudi dels nostres clàssics

—Jo de molt jove volia ser hel·lenista. Era un lector entusiasta dels llibres de la Fundació Bernat Metge, de Plutarc, Plató... No cal dir que en aquesta vocació meua hi va tenir molt a veure en Carles Riba, però per raons que em són difícils d'explicar, potser pel parèntesi de la Guerra Civil que em va rovellar el grec, vaig començar a estudiar autors com Antoni Canals i Bernat Matge, que són els escriptors que aporten a la literatura catalana un corrent classicista i humanista. Una de les primeres novel·les que vaig llegir, desgraciadament molt jove, va ser el *Quixot*. I dic desgraciadament perquè el vaig llegir massa jove. Jo quan de vegades em trobo —cosa que passa poc sovint, gràcies a Déu— alguna persona gran que em diu que no ha llegit el *Quixot*, el felicito. «Quina sort té vostè, té la sort de poder llegir el *Quixot* per primera vegada.» És clar, el *Quixot* em va portar, sembla mentida, al *Tirant lo Blanc*.

Jo el vaig llegir de molt jove, en l'edició del meu amic Capdevila, i ja hi vaig veure, com diu Cervantes, «un tesoro de contento y una mina de pasatiempos». És a dir vaig veure que allà hi havia molt a fer i mireu, encara hi sóc.

L'èxit del Quixot

—El *Quixot* és una novel·la que va néixer a començaments del segle XVII, amb un problema del segle XVII, que és lluitar contra els llibres de cavalleries, dels quals ningú no se'n recorda i que han desaparegut, que passa concretament a la Mancha, Aragó i Catalunya, que tracta problemes completament locals, immediats, i per una meravella difícil de comprendre es converteix en una novel·la que la llegeix una persona del segle XX i en queda entusiasmada. Què vol dir, això? Que hi ha a dins un geni meravellós. I a més és un novel·lista molt difícil de llegir ingènuament, ja que el lector de seguida hi veu símbols, hi veu explicacions. Que si el *Quixot* representa l'idealisme i Sancho el materialisme... tant se val, això ho van intentar els romàntics. El divertit és anar llegint pàgines i pàgines i veure-hi el diàleg que hi ha entre l'un i l'altre, i totes les coses que s'hi esdevenen. I és que Cervantes escriu d'una manera meravellosa. Evidentment traduït canvia. Jo he llegit diverses traduccions del *Quixot*, la francesa, l'anglesa, la italiana, les he llegit i les he estudiat. Sí, fa gràcia, però hi manca una cosa importantíssima que és aquesta proximitat de l'escriptor amb el lector; quan llegim el *Quixot* ens fa l'efecte que Cervantes està al nostre costat, que de tant en tant ens fa l'ullet. Quan diu «olvidábaseme de decir...» és que certament s'havia oblidat alguna cosa i l'explica desordenadament com en una conversa col·loquial. Aquest estil conversacional, que, cosa sorprenent, i sense que hi hagi la més petita relació, també s'esdevé llegint la *Crònica* de Muntaner, aquesta proximitat de l'escriptor amb el lector és una de les grans virtuts del *Quixot*.

Fer de professor

—Jo no tinc ni la més vaga idea del que és la pedagogia; mai no he fet un curs de pedagogia ni n'he llegit cap llibre. Jo sé que la meua obligació és anar a classe, on trobaré un conjunt d'alumnes, i explicar-los una sèrie de coses que potser ells ignoren i que jo sé. I els ho he d'explicar de la forma més planera i més clara possible. No entenc altra llei que aquesta. I sobretot l'explicació s'ha de fer tenint en compte el màxim respecte per aquell auditori.

La victòria del catedràtic no és saber molt, sinó pensar que entre els alumnes que t'escolten per primera vegada n'hi haurà algun que el dia de demà aquella matèria la sabrà millor que tu. Si no tens aquesta humilitat, no ets un bon professor. Si et creus que tu ets el que ho sap tot i que després de tu ningú no en pot saber més, aturaràs l'evolució de la ciència. Si tothom hagués pensat el mateix encara fórem en temps d'Aristòtil.

La importància de la docència a la Universitat és transmetre un llegat, però que ha de ser fructífer. De vegades a classe s'ha de dir: «Això encara no està estudiat. A veure si algú de vosaltres ho estudia». S'ha de mantenir una tradició d'estudi, d'investigació, i sobretot d'humanisme; és imprescindible per a l'evolució de la cultura.

L'ensenyament mitjà és diferent. Resulta que aquell alumne que no volia llegir *Lo somni* o el *Quixot*, el dia de demà serà un especialista en odontologia, per exemple. I això no ho pots preveure ni ho pot preveure ell.

¿Què s'ha de fer? Doncs que aquest especialista en odontologia sàpiga que està inserit en una cultura i en una tradició determinades, amb uns coneixements d'art i de literatura que ha d'assumir com a pròpies, pensant que amb això té una personalitat i una cultura. Els ministeris i les institucions culturals insisteixen constantment que s'ha de tenir una formació tècnica i científica, evidentment que s'ha de tenir! Ara bé, dintre una formació tècnica o científica mai no tindrem el primer lloc. En canvi en el camp cultural o literari, sí que el podem tenir. Fa poc un crític francès em deia: «En història de l'art, Espanya, al segle XIX, no significa res.» Jo li vaig contestar: «Realment en un segle que comença amb Goya i acaba amb Picasso, això no significa res?»

El retorn a l'època medieval

—Després d'una època amb una literatura profundament, exageradament i distorsionadament realista, la gent ha iniciat una fugida literària en dues direccions. Vers al futur, la gent que llegeix novel·les que s'esdevenen a les galàxies, o vers el passat, les novel·les com les d'Umberto Eco, que s'esdevenen en segles medievals. Això una mica és una fugida. Anterior a Umberto Eco han estat Álvaro Cunqueiro a Galícia i Joan Perucho a Catalunya, que han fet molt per un retorn a una literatura de fantasia. Ens hem tret de sobre allò tan terrible quan hom parlava de la literatura compromesa.

No s'ha de pontificar mai sobre com ha de ser la literatura; és el públic qui ha de dir com vol que sigui la literatura, i el públic és molt divers. Jo no vull dividir la gent per generacions o edats. Divideixo la gent verticalment i dintre d'una mateixa edat trobem gent que pensa diferent, tant entre els vells com entre els joves. Crec molt poc en la teoria de les generacions. Afortunadament hi ha molta varietat.

La Renaixença és un fenomen romàntic. I el Romanticisme va suposar un retorn a l'Edat Mitjana. Pensem en Walter Scott. Quan els pares de la Renaixença cerquen una tradició, la troben en l'època medieval. Aribau escriu una *Oda a la Pàtria* on el llenguatge és perfecte. Quanta gent hi ha avui que no escriu un català tan perfecte com el d'Aribau, que no va escriure res més en català. Aquest fenomen és curiosíssim. Els escriptors posteriors no escrivien un català tan perfecte com el de l'*Oda a la Pàtria*, on el més exigent corrector d'estil no hi podria ficar cullerada.

El món medieval

—Hi ha molts tòpics sobre el món medieval que caldria rebutjar. Per exemple, creure que l'any mil va ser un any de terror. Mentida! a l'any mil no va passar absolutament res, entre altres coses perquè els que hi vivien no sabien que es trobaven a l'any mil, ja que es comptava segons el calendari dels reis de França.

Un altre tòpic que sempre surt és el dret de cuixa. No trobem la més petita mostra sobre això, fins al punt que en temps de Ferran el Catòlic hi ha l'abolició dels mals costums i hi ha un que parla del dret de la primera nit i els nobles es miren com dient, «Què vol dir, això?». Segurament el dret de la primera nit era un pagament en metàl·lic. I com això el cinturó de castedat, per exemple, que surt sovint a les novel·les romàntiques. Si hagués existit realment, ¡Quines novel·les tan divertides no hauria escrit Boccaccio, que no el cita mai! Sembla que és una invenció veneciana del segle XVI, és a dir que no té res a veure amb l'edat mitjana. Tenim molts tòpics que ja aniran desapareixent. I si no desapareixen és igual. L'evocació de Guimerà de l'any mil és molt bonica!

La literatura catalana medieval

—No ho sabem tot de la literatura catalana medieval ja que s'han perdut una infinitat d'obres, per exemple l'original de la *Disputa de l'ase*, d'en Turmeda. Fa cosa de tres anys que es va trobar l'original dels *Dotze treballs d'Hèrcules*,

un text català d'Enric de Villena. És possible trobar-ne d'altres, però se n'han perdut moltes. Tenim notícies d'obres que van existir i que no es coneixen. Per exemple, Bernat Metge va escriure el *Lucidari*, que no sabem ni què era; això s'esdevé en totes les literatures antigues i medievals. Us recordaré que hi ha un llibre molt gruixut que és el *Catàleg de la literatura llatina perduda*.

La literatura romànica medieval forma un conjunt molt unit. La literatura catalana té una figura extraordinària que és Ramon Llull, però no té un Arcipreste de Hita. Té uns cronistes meravellosos, però no té una èpica com la francesa. Jo crec que no es pot conèixer bé la literatura catalana medieval si no es coneixen les altres literatures europees de l'època. No entendriem la poesia catalana si no coneguéssim la dels trobadors...

¿El «Curial e Güelfa» és una obra apòcrifa com algú afirma?

—El *Curial* és, indiscutiblement, una obra autèntica, escrita a mitjans del segle xv per un autor que uns diuen que és valencià i uns altres que és català. Jo he vist els facsímils del manuscrit i puc afirmar la seva autenticitat. Aquesta és una polèmica sobre la qual no se n'ha de parlar més després de l'article d'en Manuel Mundó a l'*Avui* en què estudiava el manuscrit.

¿Guillem de Cervera i Cerverí de Girona són el mateix trobador?

—Guillem de Cervera i Cerverí de Girona està completament demostrat que són la mateixa persona. Joan Coromines és l'únic que manté una actitud diferent a la que defensa tothom, i a més no té cap raó. Fa un any a la *Revista de Catalunya* vaig publicar un article amb el facsímil del document on diu «Guillem de Cervera és a dir Cerverí de Girona». D'això tampoc no se n'ha de parlar més.

La polèmica actual sobre la llengua catalana

—Hi ha una institució encarregada de la llengua catalana que és l'Institut d'Estudis Catalans. La Reial Acadèmia de Bones Lletres ho va fer durant el segle XIX, i també en certa manera vetlla per això. La Real Academia Española més que no pas imposar determinades solucions a l'idioma, el que fa és admetre i recollir determinades solucions quan ja creu que s'han divulgat prou i que s'han incorporat a l'idioma. S'ha d'anar a poc a poc en aquest àmbit perquè pot haver una expressió o un terme que estigui de moda uns anys i que després caigui en l'oblit. La codificació ha d'anar darrera de l'ús. No fer com al segle XVIII que era primer la codificació i després l'ús.

En una literatura hi ha d'haver de tot, gent que cregui que és millor dir *barco* i altres que creiem que és millor dir *vaixell* o *navili*. La riquesa d'una literatura i d'una llengua és aquesta varietat. El que no es pot fer és dir: «S'ha d'escriure així!», no, es pot escriure així i d'una altra manera. Jo crec que s'ha de poder dir *barco* i *vaixell*.

La mania contra el *llur* és afeblir la precisió de determinades frases que les fan inequívokes. Per televisió no sentireu mai un sol *llur*. L'*àdhuc* ja el poden treure perquè és una paraula estranyíssima. Allò que deia un amic meu: «El català és una llengua tan difícil que s'escriu «quelcom» i es pronuncia «algu».

Jo em sento còmode amb la normativa d'en Fabra, però amb llibertat; que es pugui dir *prestamista*, *vivenda*, *entregar*...

¿La llengua catalana té els dies comptats?

—Què sé jo! No em pregunteu coses del futur. Jo em dedico a coses del passat! El que veig és que tota la població europea va minvant i van pujant la xinesa i la islàmica, i això a mitjans del segle XXI serà horrorós.

Ahir deien els diaris que ha disminuït la població. Mentre vagi minvant la població de Catalunya i vagi creixent la islàmica, dintre de cinquanta anys el que parlarem serà àrab...

Poc després ens acomiadàvem del professor Martí de Riquer, conscients que no el podíem destorbar més perquè el seu temps és or. Li vam agrair la seva amabilitat envers nosaltres i sobretot amb els nostres lectors. Havíem après moltes coses d'un home que ha estudiat com ningú la literatura catalana medieval i que és tot un humanista, un home sensibilitzat per totes les manifestacions de la cultura, però per damunt de tot preocupat per l'home i el seu futur, al capdavant el centre de la literatura de totes les èpoques.

SALVADOR PUJOL ARGUDO
JOSEP RAMON RECORDÀ

Barcelona, abril de 1992

LA NOSTRA GENT

JOANA UBACH ENS PARLA DEL CINQUANTENARI DE L'ESCOLA NOCTURNA

Joana Ubach i Cardona és la responsable actual de l'Escola Nocturna

Joana Ubach i Cardona, nascuda a Sant Feliu del Racó, però castellarenca com el qui més, és la responsable actual de l'Escola Nocturna Femenina Parroquial. Una escola que, tot i que ha passat pels seus alts i baixos, aquest any compleix el cinquantè aniversari de la seva fundació. Unes bodes d'or que val la pena celebrar ja que han estat cinquanta anys molt ben aprofitats.

Ens hem reunit amb la Joana per parlar, bàsicament, de l'Escola Nocturna, però, abans que res, m'agradaria que ens parlés una mica de vostè. Quan va néixer, a on...

—Vaig néixer a Sant Feliu del Racó el 21 d'abril de 1921. Vaig anar a col·legi amb donya Victòria, a Sant Feliu. Que dolça que era aquella dona! Valia un imperi. Era una mena de persona que mai et deia prou. Mai no deia «ja ho explicarem

demà», sinó que t'ho explicava de seguida, i això que portava quatre cursos alhora. Tots a la mateixa classe. En aquell temps no me n'adonava, però ara penso que no sé com s'ho feia. Tenia una manera de fer molt seva. Era una gran dona! Et feia sentir molt responsable. Mira, ara mateix, quan hi ha hagut eleccions, mai no se m'ha ocorregut deixar d'anar a votar. T'havia inculcat tant que havies de ser responsable! Per exemple, ara es parla constantment de la natura, ella ja ho havia predicat sempre, això! A la nostra classe havíem arribat a ser quaranta-dues alumnes i no hi havia un sol paper a terra i no es tombaven tinters, que llavors escrivíem amb ploma i sucant a la tinta... Cada dia dèiem el rosari. Els de primer i segon grau podien tenir el llibre, però després no, després ja ho havíem de saber tot de memòria, incloent-hi les lletanies. Una cosa que jo trobava molt important és que quan arribaves a tercer grau, havies d'ensenyar de llegir als més petits. Quan havies acabat de fer els teus deures i les teves lliçons, havies d'ensenyar als altres... et feia sentir responsable. No és les lletres que t'ensenyava, ni les labors... mira, jo no he anat enlloc més a escola... allà fèiem de tot. Ah! fèiem sorgits i posàvem pedaços, ara això ningú no ho sap fer! Una altra cosa, del pati de l'escola, cadascuna de les nenes en teníem adjudicat un trosset que havíem de mantenir net, polit, regat i amb les seves plantes corresponents... que diferent! Havia estudiat el sistema Montessori. Et diré més, jo hi vaig anar, però també hi van estudiar les meves filles de manera que el 1r de batxillerat els el va ensenyar ella, i ja tenia 70 anys!

—Quan va sortir de col·legi, què va fer?

—A casa meva mai no em van manar una feina. Érem de pàgès. Hi havia molta gent a casa, mossos, dones de fer feina... quan em vaig casar jo no havia rentat mai cap plat. Vaig poder fer el que m'agradava. La Rosa Montserrat em va ensenyar a brodar a màquina, la Pilar Ros em va ensenyar el corte, sistema Martí, i vaig anar un any a cal sastre Alberola per aprendre a cosir a tall de sastre.

—Va viure a...

—Sempre a Sant Feliu fins que em vaig casar, fins a vint-i-quatre anys.

—On es va casar?

—A les Arenes, i tant! Ens va casar un rector que era amic

Sant Julià (1948)

1948

de la família del Lluís, que, quan va néixer, ja l'havia batejat. Era en època de mossèn Josep Esteve, el 30 de maig de 1945, vigília de Corpus, un dels únics anys que Corpus ha estat pel mig.

—Va tenir...

—Vaig tenir tres fills, la Joana-Maria, la Margarida i el Francesc i vaig anar fent feina de casa mentre aquesta mainada eren menuts.

—Quan els seus fills comencen a créixer suposo que és quan comença a anar a l'Escola Nocturna. Hi va anar com a alum-

1949

Montserrat, 1968

1968

Montserrat, 1968

La Salut, 1953

Les Arenes

na, com a col·laboradora o bé com a professora?

—Deuria ser quan els nanos tenien uns deu anys. Un dia la Maria Teresa Girbau em va venir a demanar si podia anar a l'Escola per ensenyar el *corte*. A casa ja venien noies a cosir, però em sembla que va ser arran de la tómbola. En aquella època es feia una tómbola un cop a l'any... i et donaven un nino perquè el vestissis i jo sempre pensava de quina manera el vestiria; que si d'escolà, que si de patufet... vaig dir que sí que hi aniria i ensenyaria el *corte*. Llavors encara érem al pis vell.

—La Maria Teresa Girbau ja n'era directora?

—Sí, ho ha estat sempre, sempre, mai no se n'ha retirat. Van ser ella, la Rosa Solà, que era mestra, i la Maria Teresa Parcerissa les qui van començar. Aquestes tres van ser les fundadores. Aquesta Rosa Solà, que feia Magisteri a Barcelona, va venir amb l'Acció Catòlica i va començar de dir què es podria fer de cara al jovent. Feia molt poc que hi havia hagut la guerra. La guerra va acabar el 39, però, mentre, ben segur que en deuriem anar parlant. És que has de pensar que molta gent jove va passar temps sense anar a col·legi. Aquí a Castellar va arribar gent de fora que no havien anat mai a escola... per cert, que l'atre dia vaig sentir per TV que una noia anava a treballar durant el matí per cobrar dos rals i així poder pagar la classe de la tarda... semblantment passava aquí. Jo al principi no hi era. Jo vaig començar cap al 57, però llavors vaig viure un temps a Barcelona, mentre la canalla estudiava, uns 4 anys, i quan vaig tornar em vaig reincorporar a l'Escola i no me n'he mogut mai més. Sempre més hi he anat, i de moment...

—Parli'm de l'Escola

—L'Escola, en aquella època, era una cosa, ara n'és una altra. Les mares es preocupaven que les filles anessin a l'Escola. Ja esperaven tenir 14 anys per anar-hi. Però era una altra època, tot era molt diferent. Primer, el tracte entre alumnes i mestres era completament diferent d'ara, que tothom es tracta al mateix nivell.

—Potser hi ha falta de respecte...

—Sí, bé, a mi no me'l falten, eh! si no acabaríem aviat. Però bé, sense faltar al respecte hi ha moltes maneres de tractar les persones.

—Què ensenyava, vostè?

—Jo, sempre, el *corte*. Ah! una cosa molt bonica! Les noies que aprenien *corte* i es casaven, quan arribava el dia assenyalat, entre totes li fèiem el vestit de núvia. I en vàrem fer molts! El de la Padullés, la Daví, la Matea...

—Què més feien?

—Anglès, francès, català —quan no se'n feia enlloc— mecanografia, etc. Ho ensenyaven entre l'Antònia Alguer, la Montserrat Pla i altres; més cap aquí van venir professors de fora.

Port de Barcelona, 1975

També es feien moltes excursions. S'havia anat a Lourdes, Mallorca, Poblet, Empúries, Besalú... Fèiem Exercicis Espirituals... Moltes coses i molt variades.

Més cap aquí es van organitzar els «dimarts a l'Escola» que eren tot un seguit de conferències i activitats diverses, entre elles cuina i curssets de decoració nadalenca.

Sempre, no cal dir-ho, amb la Maria Teresa Girbau al davant.

Mira, de primer, es va començar amb el nom d'Escola Nocturna, però en una època de molta feina a les fàbriques, es feien torns. Llavors perquè les noies que anaven a treballar no perdessin una setmana d'Escola l'obriem durant el matí. La Maria Teresa Girbau es va adaptar a l'horari de les noies. Això no constava, però la Maria Teresa estava allà, matins i tardes, segons la conveniència de les noies.

—La Maria Teresa què ensenyava?

—A part de ser la directora, la Maria Teresa feia la classe de labors i manualitats. Però, ai! la Maria Teresa, ha estat sempre l'ànima de l'Escola. De l'Escola n'ha fet la seva vida.

La Maria Teresa ha estat molt oberta. Bé, oberta, per explicar les seves coses, no, ja la coneixes. Ha estat molt acollidora. No solament ha ensenyat, sinó que sempre ha educat. Problemes personals de les noies, amb la família, el promès... com que la Maria Teresa ha estat sempre prou discreta... tothom li tenia molta confiança.

—Què més?

—Ah sí! fèiem concursos de fer truites el dia de dijous-gras. Dos fogons de petroli i apa! a veure qui feia la truita més maca. També celebràvem la diada de reis i ens obsequiàvem mútuament amb una tonteria, era molt bonic.

—Les alumnes de l'Escola pagaven una quota?

—Sí, poc o molt, sempre s'ha pagat, això sí segons l'època i les circumstàncies del moment.

—I els professors, cobraven?

—Depèn. N'hi havia que treballaven desinteressadament. Ara bé segons qui sí que ha cobrat. Jo penso que, en aquella època, vaig arribar a cobrar unes 15 pessetes cada mes. Ara bé, totes les que anaven a ajudar, que primer eren alumnes i després van passar a la categoria de col·laboradores —Maria Teresa Sellent, Paquita Espada, Agustina Bordó, Lola Vilar-dell, la Roser, la Comellas...— totes aquestes no cobraven mai.

Actualment, sóc partidària que tothom ha de cobrar una cosa o altra. Fem comptes i, quan ha estat tot arreglat, repartim el sobrant entre totes les qui ajuden, d'una manera o d'una altra, a l'Escola, i em sembla que ens toquen unes tres pessetes per cada hora de servei.

—L'Escola depèn de...

—L'Escola depèn oficialment de la Parròquia, però tenim autonomia pròpia. Dels números de l'administració de l'Es-

Escola Nocturna, 1985

cola jo no en sabia res fins ara. Sempre ho portava la Maria Teresa Girbau. Ja pots pensar! ben segur que allà on no arribaven uns, arribava la Maria Teresa. També ens ajudava el mossèn, suposo. Mira, de neteja pagàvem 4 pessetes; de comprar la imatge de la Verge, 70 pessetes... Llavors van sortir els socis protectors. Sé els noms, però crec que no els he de dir. Eren uns socis que pagaven unes 5, 10, 50 pessetes a l'any! però, és clar, era una altra època.

Ah! la tómbola! la que havíem de vestir el nino. Era una tómbola que es muntava als baixos de l'Ajuntament. Doncs bé, la Maria Teresa es cuidava d'anar a buscar regals... veníem números... —ja saps com va tot això— i els diners que quedaven servien per quan havíem de comprar agulles de cosir, escombres, serradures, carbó per a l'estufa... un obsequi per a una col·laboradora... em sembla que la vegada que vam guanyar més diners van ser 1.200 pts. És que tots els beneficis de la tómbola tampoc eren per a nosaltres. Avui entre les matrícules, algun soci protector i algunes subvencions anem tallant i cosint, que és el que sabem fer més a l'Escola.

—*Tornem amb els alumnes*

—Ui! practicament totes les noies de Castellar han passat per l'Escola. Sobretot les que ara tenen de 40 a 60 anys. Avui és diferent, ja ho he dit. El jovent fa altres coses. S'estudia més, tenen maquinetes per anar a jugar, voreres per seure a terra, motos...

Anys enrera, les noies venien a l'Escola en sortir de la feina per fer-se l'aixovar de casament. Un cop de tant en tant, venia el mossèn a fer una xerradeta. Llavors la Maria Teresa ens cridava a totes i ens aplegàvem al voltant d'ell per escoltar-lo i per intercanviar opinions i rebre'n els seus consells.

El que no puc saber és la quantitat de noies que han passat per l'Escola. Moltes, moltes, això sí. Ja t'he dit que pràcticament totes les noies de Castellar hi han passat. Avui tenim alumnes de 5 a 85 anys...

—*La Maria Teresa Girbau es jubila, i com segueix l'Escola?*

—Sí, es va jubilar als 70 anys.

Després d'ella va continuar la Mercè Garrós que, amb molt bona voluntat, no va poder seguir per culpa de problemes familiars.

Ara hi sóc jo i tampoc rutlla massa, no et creguis. També he passat els meus problemes i l'Escola se n'ha ressentit ja que vol molta dedicació. Moltes hores. Per anar bé has d'obrir i tancar la porta i que no et vingui d'un moment.

—*El meu record és que la Joana no plegava mai, quan tothom marxava, la Joana encara cosia, encara...*

—Oh, és clar, si la gent et demanava alguna cosa, trobo que no pots plegar. Això també ho vaig aprendre de donya Victòria.

Avui faig igual, però és que a casa no m'espera ningú... per l'Escola no em dolia perdre cap moment i al Lluís tampoc; com que sabia que m'agradava molt, sempre em deia que per ell no patís.

Actualment jo en sóc la responsable, però hi ha una colla de professores que cadascuna fa el que li pertoca, que, per cert, són molt eficients i treballen amb molta il·lusió.

—*Què s'ensenya actualment a l'Escola?*

—Puntes al coixí, macramé, punt d'agulla, mitja, jerseis, richelié, frivolité, modista, dibuix, ceràmica, tridimensional, cuina, ioga... no sé si em deixo res. Hem canviat una mica d'estil, però bé... Treballem segons les necessitats del moment i l'interès de la gent. Aquest any pensem celebrar el 50è aniversari de la seva fundació.

—*Com ho celebrareu, tirareu la casa per la finestra?*

—No ho sé. Ja ho veurem. Tot just comencem a preparar-ho. Tot i que aquest any som rics —tenim 100.000 pessetes a la llibreta de la caixa— no crec que fem gran cosa extraordinària. Segurament una missa en acció de gràcies i després un pisolabis. Espero i confio que no hi faltarà ningú. Pot ser mortal, t'imagines...

—*Projectes de cara al futur?*

—Mira, fa un parell d'anys va començar a venir un estol de mainada que jo n'estava molt contenta, però és clar, a la que comencen a estudiar seriosament deixen l'Escola per anar a classes d'anglès, d'informàtica... i és natural, la vida avui va per uns altres camins. Ara bé, mentre jo hi sigui i Déu em dongui salut, faré tots els possibles perquè l'escola continuï.

Castellar té Escola per anys.

M. TERESA ESTEVE I SOLEY

ÀLEX SUSANNA

SA NITJA

Josep Serra i Llimona, Sa Nitja (Menorca), aquarel·la 29 X21 (1991)

SA NITJA

S'endinsa el mar
entre dolços braços de terra
on l'aigua apar que sempre estigui immòbil,
suament decantada a si mateixa:
l'illa de Porros, soferta,
sovint turmentada,
tots els embats rep amb bravesa
perquè a Sa Nitja les coses quedin com són.
Ens hi endinsem calmament, per mar,
i la barca fondegem
per fer-hi nit...
Bressen les ones un sopar frugal
abans d'adormir-nos
sobre una doble ciutat colgada:
la dels nostres dies, la de nostra vida
que de nit es regira desbridada
i tot d'imatges desvetlla i combina,
però també la dels nostres ancestres,
aquells qui temps ha habitaren
una de les grans viles de l'illa:
la Sannicera de Plini el Vell,
el port de Sereyna de què parlava
Pere Martell al gran Jaume I,
«ses vilotes de Sa Nitja» que deia
Madó Alzina, una pagesa del predi
de Santa Teresa...

Ara, sota aquestes aigües tranquil·les,
hi dorm una ciutat sencera,
amb les seves cases, carrers i temples,
coberta de sorra i algues,
desproveïda de memòria:
ningú ha gosat tocar-la, però hi és;
se sap i en dies clars s'entreveu
sota el mantell de l'aigua.
Ara, els ramats, d'esma s'hi acosten cada vespre
per abeurar-se els fangars de la riba,
i semblen no haver-se adonat de res,
car l'home mai no ha deixat
de fer-hi cap...
Els pescadors, també,
de sempre hi han buscat abric,
i una encalcinada cabana
els acull en hores de maltempsada.
Nosaltres, en canvi,
de tot deslligats i a la deriva,
anem a buscar-hi no sabem què:
la ciutat enfonsada, la sobtada
calma d'unes aigües sempre tranquil·les,
els mags circuits de blancs viaranys,
les negres carabites o les pedres
de bon auguri:
res, qualsevol cosa que ens porti
a nosaltres mateixos
i ens ajudi a entendre'ns.

LA TORRE DEL MORO

La torre del Moro la llunyania
del mar vigila.
—Que cap enemic de proa rabent
no et fendeixi, sembla dir-li
a totes hores des del seu tossal arter.
Però els temps no són el que eren,
i ja ningú no guaita des de les espitlleres.
Passen les hores sense cap nova colpidora,
s'escolen avorrits tot de minuts
davant dels seus merlets,
i sembla talment que el mar als teus peus
—després d'anys i més anys d'encès combat—
s'hagi retut, immòbil, llis,
definitivament assossegat.

¿No serà que el sol ver perill
és aquest temps que invisible s'esmuny
i sens que ens n'adonem
solca més i més la pell nostra,
i alhora descalça aquesta torre,
vigia del nostre cos?

EDAT DOBLADA

Com t'ha maltractat la vida en pocs anys:
em mostres una foto de carnet
dalt l'avió que ens retorna d'uns dies
de feina a l'estranger,
i veig com en el mar d'aquells ulls de vint anys
la vida és encara una costa llunyana,
deserta de pors i espadats,
àvida d'acollir en les seves cales
tot allò que se li presenti...
Però ara que et dobla l'edat i vora meu
et tinc contant-me coses del passat,
cruel mostra el temps les seves urpades
i el teu bell rostre veig cansat,
crispat per tot el que l'assetja
—una separació, un fill molt jove,
un son escàs i molta mala llet al teu voltant—,
però són les teves mans potser el camp
on l'arada del temps més feina ha fet:
tot de lleus venes les solquen de cap a cap
i delaten la força amb què has hagut
d'aferrar-te a tu mateixa
perquè la vida no se t'endugués.

MIQUEL DESCLOT

DIETARI DE PARE

2 de desembre de 1988

Dissabte passat, dia 26 de novembre, a un quart de deu del vespre, naixia la Clara, a la clínica de Santa Fe, amb quasi un mes d'anticipació. Feia només un parell de dies que el metge ens havia dit que la cosa encara estava molt verda i que no esperéssim el naixement gaire abans de Nadal. En conseqüència, doncs, dissabte ens n'anàvem tan tranquils a dinar a Sant Julià de Vilatorrada. Però al punt de sortir de casa, la Teia es va notar una humitat sospitosa a la roba interior i vam decidir de passar abans per Santa Fe, si més no per anar tranquils a Sant Julià. Però la santa i el sant, evidentment, no es deuen avenir gaire, perquè a la clínica van diagnosticar un trencament d'aigües i ja no van voler deixar sortir la Teia de l'establiment. A mi em van enviar a dinar a fora i a buscar la cistella de la roba a casa (—Però vagi tranquil, que fins demà al matí no provocarem el part —m'hi afegien). El cas és que, en tornar a la clínica, havent dinat, ja no vaig trobar la Teia a l'habitació: se l'havien emportada a la sala de dilatació! De manera que, al cap de molt poques hores d'esperar a peu dret que em deixessin entrar a la sala de parts, vaig poder assistir al ràpid i senzill naixement de la Clara. Al mateix moment de l'expulsió, una estranya criatura indefinible pugnava també per sortir-me per la gola.

La Clara, menuda, però bonica i eixerida, havia nascut, doncs, fent gala d'un remarcable sentit d'independència. Un indici, segurament, del que ens espera en els pròxims anys.

14 d'octubre de 1989

Fa uns dies, la Clara es va destapar, inopinadament, amb la seva primera paraula:

—Hola!

Incrèdul, però, em vaig resistir a comptar-la com a primera paraula fins que no la hi vaig sentir un segon i un tercer cop. Aquesta vegada, a diferència del naixement, el seu sentit de l'oportunitat i fins de la propietat lingüística va ser irreprotxable.

7 de juliol de 1991

Fa un parell de dies, mentre jo era a l'estudi, amb el concert de violí de Beethoven sonant al tocadiscos, va aparèixer la Clara al llindar de la porta per demanar-me, de part de sa mare, que era a l'altre cap de casa:

—¿Que és Metova?

La nena havia memoritzat l'estranya paraula per venir a transmetre-me-la d'una manera aproximada. I havia funcionat.

Avui, mentre escoltava Mozart i ja quasi havia oblidat l'anècdota, ha tornat a aparèixer la Clara a la porta de l'estudi, aquest cop simplement amb el seu habitual afany festós. Al cap d'una estona de magarrufes i de conversa, li demano:

—¿Que t'agrada, aquesta música?

—¿Que és Metova? —fa ella per resposta.

Jo, és clar m'he quedat sentint «visions». La memorització, aparentment pragmàtica, de fa dos dies, havia trobat un lloc definitiu i adequat al magatzem incipient del seu caparró.

9 de juliol

A partir de l'anècdota de l'altre dia, la Clara ja distingeix amb tota naturalitat entre dos tipus de música: la música de teatre, és a dir la música que li suggereix la seva abortiva experiència a la *Història del soldat*, fa un mes i mig, i la música de Metova, és a dir la música diguem-ne clàssica, entre Haydn i Brahms, per posar-hi uns termes. El més bo del cas és que discerneix amb remarcable finor. Si escolto qualsevol peça de Stravinsky, em demana indefectiblement:

—¿Que és teatre?

—Sí, bonica —jo li contesto, encara que es tracti de la *Simfonia en tres moviments*.
—¿I el dimoni?

En la seva experiència teatral, el dimoni hi juga un paper determinant, tot i que ella no sap pas qui ni què és el dimoni. De manera que en qualsevol música de teatre hi espera l'aparició, una hora o altra, de l'estrany personatge que havia sentit dir que feia por (i que, al teatre, per cert, va identificar amb el soldat, no pas amb el banyut).

22 de juliol

Avui, encara en el ram de la música, la Clara ha emès la seva primera manifestació de gaudi estètic. Mentre ella i sa mare s'acabaven de preparar per anar a mar, per la ràdio ha començat a sonar una selecció de música barroca per a trompetes naturals. La menuda, que ja se n'anava, sorpresa però amatent, ha engegat a la imprevista:

—Quina música més maca!

25 d'octubre

JO: ¿De qui és, aquest cul tan maco?

CLARA: Meu.

JO: Que no, que és meu.

CLARA: Tu ja en tens un!

JO: Però ¿no me'l deixes?

CLARA: No.

JO: ¿I per què?

CLARA: Perquè està enganxat!

13 de novembre

Asseguts tots dos a terra, després d'una de les seves habituals sessions de transformisme de sabates, la Clara s'ha entestat a treure'm una sabata a mi per veure, segons ella, com eren el mitjons que portava. Quan ho ha aconseguit ha exclamat, amb una fingida sorpresa d'allò més convincent:

—Oh, quins mitjons més macos!

En acabat, m'ha preparat la sabata, obrint-ne la boca, per tornar-me-la a posar, i quan per fi hi he tingut el peu a dins m'ha tibat els cordons i ha fet com qui vol llaçar-los.

—Espera't, eh?, ja veuràs com te les cordo.

Hi ha maldat una estona, naturalment sense cap èxit, fins que a l'últim se n'ha cansat.

—No puc —ha exclamat, vençuda.

—I doncs?

—És que, saps què?... —i ha dubtat una mica, com refrenant-se de deixar anar allò que li volia sortir— ...ja sóc gran, però no gaire.

14 de novembre

Conflicte de gelosia

MARE: Clara, ¿que et vols banyar amb mi?

CLARA: Oh, és que el pare ploraria! (*A mi*): ¿Oï que ploraries?

17 de novembre

Mentre sopàvem, teníem la televisió engegada per sentir les notícies. La Clara, que

menjava, no en feia gaire cabal (com sempre, de fet, perquè encara no ha sucumbit, per fortuna, a l'encanteri de la pantalleta). En un moment donat, han engegat la ràció obligada d'anuncis publicitaris. Tot d'una, adonant-se que de l'aparell en sortia una música que no hi esqueia, la nena ha exclamat, divertida —com rient-se del conflicte entre música i context.

—Oooh, si és Metova!

L'anunci, no recordo de què, engegava amb la *Simfonia italiana* de Mendelssohn! Jo, estupefacte, me l'hauria menjada allà mateix, amb el guarniment de patates fregides que tenia al plat.

18 de novembre

Al matí, abans d'anar a escola

JO: ¿Em fas un petó? (*Me'l fa*)

CLARA: Ai, em fa mal!

JO: ¿El què?

CLARA: L'herba! (*Porto barba d'una setmana*).

La cantant calba, al garatge de casa, en tornar de l'escola

JO: ¿Em fas un petó?

CLARA: No puc parlar.

JO: ¿Per què?

CLARA: Perquè està fosc.

21 de novembre

Ahir, pensant en les «turqueries» de la música vienesa del Classicisme, de les quals vull parlar a la conferència de la setmana que ve, al Palau Macaya, vaig fer sonar un moment la marxa dels geníssers durant el setge de Belgrad de l'any 1608, d'un disc de música turca recollida durant els segles XVII i XVIII a Centreuropa. Avui, mentre escoltava *Così fan tutte*, de cara a la conferència de dimarts vinent, la Clara se m'acosta, tornant de l'escola, i em diu, contrariada, com si no compregués per què havia d'escoltar «allò» tan poc llampant:

—Pare, posa'm aquella música tan maca.

—¿Quina, bonica?

—Aquella dels timbals tan maca!

30 de novembre

Escena de carrer

CLARA: Vull anar a coll.

JO: ¿I doncs?

CLARA: És que estic cansada!

JO: Jo també n'estic. ¿Per què no m'hi portes tu, a coll?

CLARA (*enriolada*): Perquè tu ets gran!

JO: I tu, doncs, ¿què ets?

CLARA (*vacil·lant només mig segon*): Jo... una mica petita.

5 de desembre

MARE: ¿Com ha anat, avui, l'escola?

CLARA: Bé. Ha vingut l'Elisabet Gran.¹
MARE: ¿I qui és l'Elisabet gran?
CLARA: Una noia que fa molta olor.

19 de desembre

Al cotxe dels avis

CLARA: No m'agrada, aquest cotxe.
JO: ¿...?
CLARA: ¿I a tu?
JO: A mi sí.
CLARA: A mi tampoc.

31 de desembre

Clara: A Menorca, després d'un dia i mig de voltar per l'illa, en Toni Vidal pregunta a la
—¿Què és el que t'ha agradat més, de Menorca?
Sense pensar-s'ho dos cops, la menuda assenyala la Lucienne i diu, enmig de la perplexitat de tothom:
—Ella.

24 de gener de 1992

Després de mig despullar la Clara per posar-la a fer la migdiada, la baldufa m'explica:
—¿Saps què?, quan sigui gran i molt alta tindrè pèls a la vulva.

18 de febrer

Abans de marxar cap a escola, la Clara em fa un petó i em diu:
—Ai!, tens... —se'm queda mirant, fent memòria, sense èxit— abra... arba... —la paraula exacta se li resisteix, perduda al laberint del seu considerable diccionari.
—Barba —li recordo.
—És que no *sabio* parlar —m'explica, per fer-me entendre que havia oblidat la paraula.

19 de febrer

En tornar de l'escola, la Clara em ve a veure a l'estudi i em proposa un passatemps per esperar l'hora de dinar:
—¿Anem a botigar una mica?
—És que tinc feina, Clara
—Va, només una estona, ¿eh?
En resum: tant sí com no, m'ha entabanat per anar a «botigar» una estona a l'establiment que té parat a la seva habitació.
—¿Què volies, senyor? —fa, de darrere el taulell.

1. Hem suposat que li afegia el cognom Gran per distingir-la de sa cosina, no pas per equiparar-la a la gran reina anglesa dels temps de Shakespeare.

—Doncs...
 —¿Vols préssecs?
 —Això mateix.
 —No en tinc —contesta, ràpida, visiblement consternada.
 —Doncs una barra de pa.
 —¿Grossa o petita?
 —Grossa —que jo dic.
 —¿Què més? —fa, mentre me la posa en un cistell.
 —Res més, que haig d'anar a fer el dinar —responc.
 —Doncs espera't, que et pagaré.
 —No, que sóc jo, que t'haig de pagar —li aclareixo.
 —És igual, jo et donaré el canvi.

Quan ja me n'anava, amb el cistell ple de pa i la butxaca de canvi, la botiguera em pregunta, amb sol·licitud professional:

—¿I què fa la teva nena?
 —Bé, ara vaig a buscar-la a l'escola —improviso jo, desprevingut.
 —Doncs té —fa la botiguera, girant-se d'una revolada per agafar un gran ratolí de peluix —per la teva nena.

20 de febrer

Ja fa alguns mesos que la Clara manifesta interès per tenir un nen petit de debò que es digui Jordi. Li expliquem que primer l'ha de fer la mare a la panxa, però ella no hi està gens conforme. En Jordi l'hi vol tenir ella, a la panxa. A sa mare, però, li concedeix un accésit de consolació:

—Tu tindràs el nen Jesús, ¿eh?

* * *

Una de les seves preocupacions, aquests dies, és justament el lamentable estat de brutícia en què deu quedar el seu nen cada vegada que ella menja xocolata.

* * *

Avui, mentre ella dinava, ha aparegut el tema, ara que sembla que de París ens han respost afirmativament.

—Sí, tindrem un Jordi petit —fa ella.

—Però, Clara, ¿i si és una nena? —li pregunta sa mare, que ja coneix l'obsessió de la petita perquè sigui nen.

—Doncs li direm Laura, ¿eh? —respon sense vacil·lar.

—Ah, doncs, mira, Laura ens agrada tant al pare com a la mare —li diem.

—Doncs... —dubta mig segon—, li direm Andrea.

5 de març

Al vespre, mentre jo escoltava una simfonia del compositor polonès Tadeusz Baird, mort l'any 1981, la Clara em ve a veure a l'estudi, després de tota una tarda de jugar amb la mainada de Fontclara. Cosona com ella sola, se m'asseu a la falda i se'm reclina damunt el pit per relaxar-se, com sol fer quan està cansada. Quan ja duia una estoneta aclofada damunt meu, s'adona de sobte de la música que està sonant i em diu:

—No m'agrada, aquesta música.

—¿I doncs?

—És que crida —respon, referint-se a les estridències de l'orquestra moderna del polonès.

—¿Vols dir?

—Sí, treu-la... va, treu-la.

—Espera't una estona, que ara s'acabarà.

La nena s'hi conforma i al cap d'un minut, en efecte, s'acaba la música. Ella se'n sent confortada. Però allò era només el final del *Non troppo allegro* i al cap d'un moment ha començat el *Moderato ma grave*.

—No s'acaba! —exclama amb decepció irritada; i, canviant astutament de tàctica, hi afegeix: —Posa'n una que no cridi.

11 de març

La Clara, que m'ha trobat assegut a la tassa de la comuna, em demana:

—¿Què fas?

—Pipí —li responc. Però, estranyada de veure'm assegut, em replica:

—¿I per què no ho fas amb la titola, avui?

14 de març

Tornant de l'assaig del ball de plaça, la Teia em diu que la Clara s'hi ha portat tan i tan malament. Jo, llavors, me la miro tot seriós i li dic:

—I doncs, ¿què n'hem de fer d'una nena tan lletja?

—Pegar-la —fa ella, amb convicció.

—Doncs vinga, para el cul —li dic jo, mentre li aixeco la faldilla.

—No, no, ara no em peguis. Ja em pegaràs després, abans d'anar a dormir, ¿eh?

17 de març

La fina oïda de la Clara no tan sols ha après a discernir l'existència d'una altra llengua, que reconeix com a castellà, sinó que també ha après a imitar-la. Encara que la seva escola és catalana, hi sent molt de castellà —i, malauradament, no només a la mainada.

Però, estranyada de només sentir aquesta llengua a l'escola, avui m'ha demanat:

—I tu ¿per què no parles castellà?

Jo, en un intent desesperat de fugir d'estudi, li contesto:

—Perquè no en sé.

Però una cara d'incredulitat de la nena m'ha obligat a explicar-me. En un dels nombrosos revolts de la meva laboriosa explicació, secundada per sa mare, li he demanat d'on era ella, amb l'esperança que em contestaria «de Catalunya» —que és una idea que ja té força clara—. Però ha fet:

—De Castellar.

Aquí, la meva ja treballosa explicació s'ha complicat fins a límits indescriptibles.

6 d'abril

Mentre dinàvem, la Clara romancejava amb el menjar, com fa sovint quan està cansada. Sa mare li diu de sobte:

—¿Vols menjar d'una vegada?

—És que estic confida —s'excusa amb perfecta naturalitat el nap-buf.

—¿I què vol dir «confida»?

Aleshores, arronsant-se d'espatlles, com sorpresa que n'esperéssim cap explicació, contesta:

—Ah... no ho sé.

7 d'abril

JO: ¿Què menges?

CLARA: Un xiclet.

JO: ¿I això com és?

CLARA: La mare me l'ha comprat perquè tenia mal de coll d'estómac.

9 d'abril

En anar a buscar la Clara a l'escola, la Teia ha vist tot d'una, agafada per sorpresa, com la nena li aixecava el jersei davant la mestra per fer-li ensenyar la corba creixent del ventre.

—Mira, la mare té un nen a la panxa —ha explicat a la mestra.

—No, això és que la mare s'ha empassat un cigró —ha bromejat ella.

Visiblement contrariada i perplexa, la nena s'ha mirat sa mare i ha exclamat amb convicció:

—¿Eh que no, mare? ¿Eh que hem menjat patates fregides i carn arrebossada?

18 d'abril

CLARA: Mèeu, mèeeeu... sóc un gat... mèeeeu...

JO: Doncs jo sóc un gos (*estrafaig una ganyota canina*) i ja saps que els gossos mosseguen els gats, ¿oi?

CLARA (*en alarmada reacció precautòria*): Però jo ho deia de broma. ¿Oi que tu també ho deies de broma?

25 d'abril

Lliçó de literatura

Avui, mentre llegia a la Clara alguns dels poemes del seu llibre *Bestiolar de la Clara*, ha sortit aquest:

*El cocodril
del Nil
cria al mussol
del Pol:*

*—Ai, el queixal,
quin mal!*

*I fa el mussol
del Pol
al cocodril
del Nil:*

*—Posa-t'hi gel
amb mel.*

Encara no havia tingut temps d'acabar-lo que la noia ja me'l desmuntava de la despietada manera següent:

—¿Com podia cridar, si tenia mal de queixal?

Sala d'Exposicions **WATTS·ART**

Sant Pere d'Ullastre, 9 - CASTELLAR DEL VALLES

COL·LECTIVA D'ANOMENATS PINTORS I INSTRUMENTS MUSICALS

Del 4 al 26 de juliol de 1992

35 ANYS DE BÀSQUET

Exposició de fotografies, trofeus
i motius relacionats amb el C. P. Castellar

Del 23 al 28 de juny

*HORARI: Feiners, de dos quarts de 7 a dos quarts de 9.
Festius, de 12 a 2 i de dos quarts de 7 a 9 del vespre*

Ruscuet

Artilletres - Núm. 13 - Any VI - Castellar del Vallès, juny de 1992

Edita: Artilletres

Fotocomposició i impressió: Gràfiques Castellar. Puig de la Creu, 3 - Tel. 714 51 42

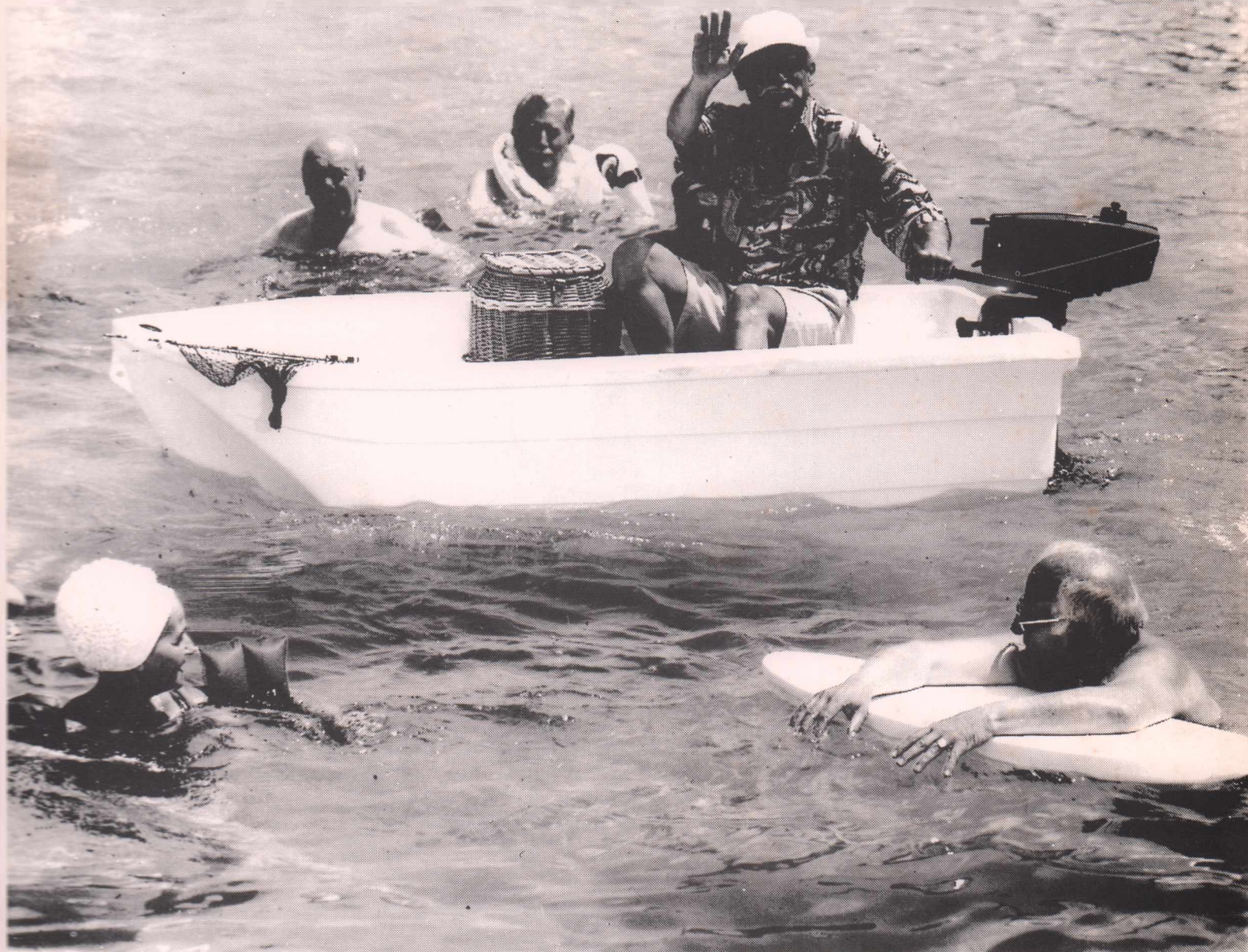
Portada: aquarel·la de Josep Serra i Llimona

Preu de subscripció any 1992: 1.500 pessetes

Els articles publicats a Artilletres expressen solament l'opinió dels seus autors

Artilletres s'edita amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

VISQUI LA JUBILACIÓ SENSE OFECS.

Quan es jubili, segur que desitja mantenir el seu nivell de vida, conservar el seu nivell d'ingressos. Com Vostè ja sap, l'actual sistema de retribucions de la Seguretat Social no cobreix en cap cas el sou que obtingué estant en actiu.

Per això, per no viure la jubilació amb l'aigua al coll, el Banc Sabadell us ofereix el seu Pla de Pensions: un Pla amb grans avantatges.

PLA DE PENSIONS

La màxima desgravació fiscal que pot començar a gaudir avui mateix, en estalviar pel demà. Una alta rendibilitat i una àmplia flexibilitat que li permetran organitzar el Pla al seu gust. Millor no ho deixi per demà. No s'ho pensi més. Amb el Pla de Pensions del Banc Sabadell

viurà la jubilació sense ofecs.

Per tenir més informació, vingui a veure'ns o truqui al:

9 0 0 3 2 3 3 2 3

Banc Sabadell